

Universiteit Leiden

Leiden University

HET GEBRUIK VAN MULTICULTURALISME EN ASSIMILATIE IN HET ROTTERDAMSE SPORTBELEID

Het Rotterdamse sportbeleid van 1980 tot 2010

Fleur Nutbey

27-6-2019

Dr. M. Pluskota

MA Thesis: Cities, Migration and Global Interdependence

S1157523

fleur_nutbey@hotmail.com

Inhoudsopgave

Inleiding.....	2
1. Multiculturalisme, assimilatie en het veranderende Nederlandse beleid.....	8
1.1 Multiculturalisme.....	8
1.2 Assimilatie.....	9
1.3 Sport als organisatie.....	10
1.4 Het overzicht van een veranderend Nederlandse beleid op nationaal niveau....	11
2. De jaren tachtig.....	14
2.1 Het Nederlandse sportbeleid.....	14
2.2 De situatie in Rotterdam.....	15
2.3 Het Rotterdamse gemeentelijke sportbeleid.....	17
2.4 Concluderende opmerkingen.....	22
3. De jaren negentig.....	24
3.1 Het Nederlandse sportbeleid.....	24
3.2 De situatie in Rotterdam.....	26
3.3 Het Rotterdamse gemeentelijke sportbeleid.....	26
3.4 Concluderende opmerkingen.....	32
4. De begin jaren van 2000.....	34
4.1 Het Nederlandse sportbeleid.....	34
4.2 De situatie in Rotterdam.....	36
4.3 Het Rotterdamse gemeentelijke sportbeleid.....	37
4.4 Concluderende opmerkingen.....	42
Conclusie.....	44
Geraadpleegde literatuur.....	46

Inleiding

In 1979 werd door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) een rapport uitgevaardigd met de naam 'Etnische minderheden'. Het was in dit rapport dat voor het eerst de migranten die in de jaren zestig en zeventig naar Nederland waren gekomen, werden gezien als permanente inwoners van Nederland.¹ Het rapport stelde een minderhedenbeleid voor aan de regering, dat uiteindelijk de basis vormde van de Minderhedennota van 1983. In deze periode lag het accent van het minderhedenbeleid op vijf beleidsterreinen: huisvesting, werkgelegenheid, onderwijs, welzijn en wetgeving. Daarnaast was het beleid gericht op achterstandbestrijding en behoud van eigen cultuur. Het behoud van de eigen cultuur zou integratie van minderheden in de samenleving bespoedigen, zo was de veronderstelling.²

In 1989 veranderde dit gedachtegoed bij de WRR en werd er een nieuw rapport uitgebracht. Ditmaal heette het rapport 'Allochtonenbeleid'. Uit het rapport bleek dat de positie van allochtonen in de samenleving marginaal was en de participatie in de samenleving gering. De WRR vroeg om een herijking van het minderhedenbeleid door een onderscheid aan te brengen in allochtonen en minderheden. Allochtonen waren alle personen die zich, komend van ergens anders, in Nederland hadden gevestigd en dat ging door tot hun nakomelingen in de derde generatie. Minderheden waren groepen allochtonen die in een achterstandssituatie verkeren.³ Het allochtonenbeleid bestond uit drie onderdelen: het vreemdelingenbeleid, het integratiebeleid en het cultuurbeleid. Van belang is hierbij de ontkoppeling van het cultuur- en integratiebeleid. Waar de overheid eerst nog een specifiek beleid aanhield ten aanzien van eigen cultuurbeleving, nam deze daar nu afstand van.⁴ Een cultureel pluriforme samenleving diende de verscheidenheid binnen die samenleving te respecteren, was de gedachtegang.⁵ Het belangrijkste doel van het allochtonenbeleid was integratie. Daarom kwam de focus te liggen op arbeid, volwasseneducatie en onderwijs. Dit moest de participatie van minderheden in maatschappelijke instituties en sectoren verbeteren.⁶

Prioriteiten in het regeringsbeleid ten opzichte van minderheden kwamen dus ergens anders te liggen. Dit groeide in de jaren negentig verder door. Waar een multicultureel beleid eerst werd aangehouden, stapte de regering over naar een assimilerend beleid. Waar eerst cultuurbehoud bij minderheden nog van belang was, werd de roep om minderheden te laten aanpassen aan de

¹ WRR, *Etnische minderheden*, (Staatsuitgeverij, 1979) blz. VII.

² Egeraat van, A., 'Lokaal minderhedenbeleid. Het ontstaan en de ontwikkeling van gemeentelijke bemoeienis met minderheden 1983-1992', *Sociaal Cultureel Planbureau* (1995) blz. 16.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ WRR, *Allochtonenbeleid*, (Staatsuitgeverij, 1989) blz. VII.

meerderheid steeds groter.⁷ Sportclubs werd in de jaren tachtig gezien als organisaties waarin minderheden zich konden verenigen. Sportclubs werden regionaal of plaatselijk georganiseerd en kwamen vaak voort uit een groep minderheden met dezelfde nationaliteit.⁸ Sport werd ook in de jaren negentig meer van belang, maar met een ander doeleinde. In plaats te dienen als vereniging van minderheden waar deze groep samen zouden komen, zou het zorgen voor een betere sociale integratie.

‘Sportbeoefening in sociaal verband draagt bij aan sociale cohesie; via sport komen persoonlijke contacten en relaties tot stand, bouwen mensen vriendenkringen en relatienetwerken op en kan ook het gemeenschapsgevoel worden versterkt. Door deze sociaal-bindende werking kan sport bijdragen aan socialisatie-, integratie- en emancipatieprocessen in de samenleving’⁹

In gemeente Rotterdam bleef sport in de jaren tachtig en daarna een rol spelen. Omdat de stad veel verschillende nationaliteiten kent en in de jaren zestig en zeventig sterk gegroeid is met de komst van de gastarbeiders, was het beleid gericht op minderheden voor de gemeente van belang. Krouwel, Boonstra, Duyvendank en Veldboer lieten eerder aan de hand van een case studie in Rotterdam zien dat integratie door middel van recreatieve sport niet succesvol is. Dit doordat ethnische minderheden juist hun ethnische identiteit willen bevestigen door homogene sportactiviteiten. Daarnaast zorgen ontmoetingen van verschillen ethnische achtergronden in sport – en dan met name in voetbal- vaak voor agressie.¹⁰ Ondanks deze uitkomst bleef sport een beleidsmiddel, op nationaal en lokaal niveau. Wat is de rol van de nationale overheid op dit beleid en hoe reageert de gemeente hier op? De vraag die ik dan ook onderzoek is: *in hoeverre heeft de verandering van een multiculturalistisch beleid naar een assimilatiebeleid van de Nederlandse regering, invloed gehad op het Rotterdamse sportbeleid ten opzichte van minderheden van 1980 tot 2010?*

⁷ Roggeband, C. and Verloo, M. , ‘Dutch Women are Liberated, Migrant Women are a Problem: The Evolution of Policy Frames on Gender and Migration in the Netherlands, 1995–2005.’ *Social Policy & Administration*, (2007) Vol. 41: 271–288.

⁸ WRR, *Etnische minderheden*, (Staatsuitgeverij, 1979) blz. 118.

⁹ VWS, 1996, 15/28.

¹⁰ Krouwel, A., Boonstra, N., Duyvendak J.W. en Veldboer, L., ‘A Good Sport? Research into the Capacity of Recreational Sport to Integrate Dutch Minorities’, *International Review for the Sociology of Sport*, (2006) Vol. 41:2: 165-180.

Historiografie

Over de overgang van multiculturalisme naar assimilatie in de jaren negentig is al veel geschreven en ook het gebruik van sport als integratiemiddel is veel onderzocht. Maar hoe dit zich ontwikkelt op lokaal niveau en zich verhoudt tegenover het nationaal beleid, is in de literatuur nog onderbelicht. Roggeband en Verloo schrijven in hun artikel over de overgang van een multiculturalistisch beleid naar assimilatief beleid van de Nederlandse politiek tussen 1995 en 2005. Zij zien een duidelijke verandering tussen 1998 en 2005, waar door middel van de positie van vrouwelijke (islamitische) migranten, het nationale beleid verschuift van multiculturalistisch naar assimilatief.¹¹ Joppke ziet in dit beleid zelfs een West-Europese trend en noemt de oorzaak de opkomst van het groeiende liberalisme.¹² Vergelijkbare bevindingen worden gedaan in Frankrijk en in Duitsland, waar ook het multiculturalisme overgaat in assimilatie, ontworpen op landelijk niveau.¹³

Henry, Amara en Aquilina kijken in hun literatuuronderzoek naar het gebruik van sport als beleid door de Europese Unie (EU) als multicultureel, intercultureel en assimilatief integratiebeleid. De conclusie die zij trekken is dat duidelijke doelstellingen vanuit de EU ontbreken en dat er noodzaak is om lokaal onderzoek te doen om te zien welk beleid de integratie beïnvloed.¹⁴

Elling en De Knop onderzochten de rol van sport in sociale integratie en ontdekte hierin een multidimensionaal proces, waarin zij onderscheid maken in drie dimensies van integratie: structureel, sociaal-cultureel en sociaal-affectief. Volgens de auteurs hangt integratie van sport af van de sociale groep en in welke dimensie van integratie zij worden onderzocht.¹⁵

Seippel kijkt in zijn onderzoek naar hoe vrijwillige sportorganisaties een toevoeging zijn voor sociale integratie en kijkt hiervoor naar het land Noorwegen.¹⁶ Hij focust zich met name op hoe mensen met verschillende sociale achtergronden bij sportorganisaties terecht komen en wat hun rol is binnen de organisatie. Hij kijkt niet naar ethniciteiten, maar naar de sociale positie in de samenleving. De uitkomst in zijn onderzoek is dat amateur sportorganisaties een belangrijke rol

¹¹ Roggeband en Verloo, 'Dutch Women are Liberated, Migrant Women are a Problem'.

¹² Joppke, C., 'The retreat of multiculturalism in the liberal state: theory and policy', *The British Journal of Sociology*, (2005) Vol. 55:2: 237-258.

¹³ Withol de Wenden, C., "Immigrants as Political Actors in France", *The Politics of Immigration in Western Europe*, (1994, Londen) Vol. 17:2: 91-109

Klopp, B., 'German Multiculturalism: Immigrant Integration and the Transformation of Citizenship', (2002, USA) blz. 15.

¹⁴ Henry, I., Mahfoud, A. en Aquilina D., *Transnational and Comparative Research in Sport: Globalisation, Governance and Sport Policy*, (2007, London) blz. 215.

¹⁵ Knoppers, A., Knop de, P., Elling A., 'The Social Integrative Meaning of Sport: A Critical and Comparative Analysis of Policy and Practice in the Netherlands', *Sociology of Sport Journal*, (2001) Vol. 18:4: 414-434.

¹⁶ Seippel, Ø., 'Sport, Civil Society and Social Integration: The Case of Norwegian Voluntary Sport Organizations', *Journal of Civil Society*, (2006) Vol. 1:3:247-265.

spelen in sociale integratie, maar dat dat niet betekent dat wanneer een persoon lid is van een sportorganisatie, dit automatisch zorgt voor sociale integratie van die persoon. Factoren als sociale achtergrond, de reden dat men zich aansluit bij de vereniging en de sport activiteit zelf, hebben invloed op het niveau van integratie.¹⁷

Ageraard en Michelsen la Cour kijken juist wel naar etniciteit en hoe integratie van etnische minderheden bemoeilijkt wordt door de groei van niet-statelijke actoren in de civiele sport, met een focus op Denemarken. Staten en niet-statelijke actoren hebben verschillende perspectieven in wat het doel van een sportproject is, en hoe er moet worden omgegaan met het probleemgebied. De bevindingen zijn dat niet-statelijke actoren (en in het bijzonder de sportbonden) afwijken in het versterken van lokale clubs door middel van burgerlijke integratie, dan van het gemeentelijke welzijnsbeleid. Sport organisaties werken met integratie als een welzijnsproject en monitoren en ontwikkelen deze projecten aan de hand van het meten van prestaties.¹⁸

Integratiebeleid van de lokale overheid wordt weergegeven in het artikel van Saharso en Scholten. Hierin laten ze zien dat een nationaal beleid niet altijd dezelfde uitwerking heeft op lokaal niveau. In hun artikel kijken zij naar het Nederlandse multiculturele integratiemodel. Volgens Saharso en Scholten is dat het model dat de schuld krijgt van de integratieproblematiek en waarbij sprake zou zijn van institutionalisering van pluformiteit van etnische minderheden. Zij betogen dat op basis van een vergelijking van Nederlands en Frans lokaal beleid, effectief integratiebeleid soms onvermijdelijk is om op enigerlei onderscheid te maken in termen van betrokken groepen. Multicultureel burgerschap met verschillende permanente groepsrechten, staat volgens hen niemand voor ogen. Het probleem is dat opvattingen over wat volwaardig burgerschap inhoudt, verschilt tussen debaters.¹⁹

Over verandert nationaal overheid beleid en het effect op lokaal overheid beleid wordt in de literatuur niet veel gesproken wanneer het aankomt op integratie. Met dit onderzoek hoop ik uiteindelijk te kunnen zien of lokaal beleid ten opzichte van minderheden, automatisch mee gaat met het nationaal beleid of dat er in een verschil hierin zit.

¹⁷ Seippel, Ø. , 'Sport, Civil Society and Social Integration: The Case of Norwegian Voluntary Sport Organizations', *Journal of Civil Society*, (2006) Vol. 1:3:247-265.

¹⁸ Agergaard, S. en Michelsen la Cour, A. 'Governing Integration Through Michelsen la Cour Sports. A case study of civil society involvement in welfare policy.' *Nordic Journal of Migration Research*, (2012) Vol. 2: 1:26-34.

¹⁹ Saharso, S. en Scholten, P. 'De Integratie van 'Nieuwe Nederlanders': tussen nationaal beleid en lokale realiteit', *Bestuurswetenschappen*, (2010) Vol. 3: 105-116.

Methodologie

In hoofdstuk een wordt er een duidelijk onderscheid gemaakt tussen multiculturalisme en assimilatie. Hiervoor maak ik onder andere gebruik van de theorie van Parekh en Joppke voor multiculturalisme en de theorie van Berry, Gordon en Houtkamp over acculturatie en assimilatie. Deze concepten moeten verduidelijkt worden om het toe te passen op het nationale beleid en het lokale beleid in Rotterdam.²⁰ Daarnaast wordt er in dit onderzoek vaak gesproken over sportverenigingen, wat in het beleid wordt aangezien voor organisaties. Om organisaties en verenigingen onder een noemer te plaatsen, zal in hoofdstuk een ook worden ingegaan op de definitie van een organisatie.

Het onderzoek richt zich op het beleid ten opzichte van minderheden, maar dit kan gezien worden als een vage term. Onder minderheden in dit onderzoek vallen Surinamers en Antillianen, Molukkers en buitenlandse migranten en hun gezinnen uit een niet-Westers land, alsmede vluchtelingen uit diverse delen van de wereld, zigeuners, woonwagenbewoners en alle etnische groepen die in een vergelijkbare maatschappelijke situatie verkeren.²¹ Deze definitie is overgenomen van de Minderhedennota van 1983. In het beleid wat volgt op deze jaren blijft de definitie veelal hetzelfde, waardoor dit het meest accuraat is.

Hoofdstuk twee tot en met vier zijn allen hetzelfde opgedeeld. Elk hoofdstuk wordt geopend met een weergave van het nationaal sportbeleid in die jaren, vervolgens wordt er gekeken naar de demografische situatie in Rotterdam op dat moment en daarna wordt het Rotterdamse sportbeleid verder uitgewerkt. Daarnaast zal elk hoofdstuk eindigen met een paar concluderende opmerkingen. De periodes die in het onderzoek worden aangehouden zijn: de jaren tachtig (1980-1989), de jaren negentig (1990-1999) en de begin jaren van 2000 (2000-2010). Voor deze indeling is gekozen na aanleiding van het onderzoek van Roggeband en Verloo. In hun artikel wordt er gesproken van een multicultureel beleid in de jaren tachtig tot ongeveer eind jaren negentig. Daarna maakt het beleid een omslag naar assimilerend. Door deze decennia apart te nemen, zou verandering in beleid duidelijk te zien moeten zijn. Daarnaast wordt er in het begin van een nieuw decennia vaak ook nieuw beleid geïntroduceerd. Door deze periodes apart te bekijken kan er gekeken worden naar het nieuwe beleid, hoe dat wordt geïmplementeerd en wat de uitwerking is.

Voor het nationale beleid wordt er gekeken naar kamerstukken van de Tweede Staten-Generaal. Met name kamerstuk 28689 nr. 11 'Onderzoek Integratiebeleid', gepubliceerd in 2004, is een grote leidraad. In dit onderzoek, uitgevoerd door onderzoeksbureau Verwey-Jonkers Instituut in opdracht van de Tweede Kamer, wordt het integratiebeleid van de jaren zeventig, tachtig en

²⁰ Parekh, B., *Rethinking Multiculturalism. Cultural Diversity and Political Theory*, (2000, USA).

²¹ Kamerstuk 28689 nr. 11, Tweede Kamer der Staten-Generaal (16-01-2004).

negentig onderzocht en wordt er gekeken naar de effecten hiervan. Voor het onderzoek naar het Rotterdams sportbeleid in de periode 1980-2010 is er gebruik gemaakt van het stadsarchief Rotterdam. Het stadsarchief en de documentatie is groot, waardoor er een beperking moest worden gelegd op wat te onderzoeken. Omdat het onderzoek nadrukkelijk gericht is op het sportbeleid, heb ik gekeken naar de archieven van de 'Dienst Sport en Recreatie Rotterdam en haar rechtsvoorgangers 1948-2005'. Binnen dit archief lopen sport en recreatie door elkaar heen maar heb ik mijn focus alleen op sport gehouden. Daarnaast is het archief opgedeeld in verschillende subcategorieën waarvan archief 'Dienst voor Sport en Recreatie 1969-1991', 'Dienst Recreatie en Wijkaccomodaties, sinds 1989 Dienst Recreatie Rotterdam en sinds 2000 Dienst Sport en Recreatie Rotterdam 1974-2006' en 'Stichting Rotterdamse Raad voor Sport en Recreatie 1964-1992' onderdeel uitmaken van dit onderzoek. Sportdiensten en verantwoordelijkheden veranderde de gehele onderzoeksperiode. De focus in elk hoofdstuk ligt op het sportbeleid van Rotterdam, maar door de constante wisselingen wordt dat in elk hoofdstuk anders vormgegeven. In hoofdstuk twee zullen organisaties zelf een grotere rol krijgen omdat daar informatie over voor handen was, die ontbreekt in hoofdstuk drie en vier. Daar zijn de richtlijnen van het sportbeleid juist duidelijk vormgegeven maar is de uitvoering van het beleid en de doorwerking daarvan binnen organisaties minder aanwezig.

Door het gehele onderzoek zal er gebruik worden gemaakt van aanvullende secundaire literatuur. Er zal worden afgesloten met een conclusie.

Multiculturalisme, assimilatie en het veranderende Nederlandse beleid

Roggeband en Verloo spreken in hun artikel over een verandering van multicultureel naar assimilatief beleid bij de nationale overheid. Omdat in dit onderzoek deze verandering wordt getoetst in het lokale sportbeleid van Rotterdam, worden deze concepten hier verder uitgewerkt. Aan het eind van elk hoofdstuk zal er in de concluderende opmerkingen gesproken worden over welk beleid de Rotterdamse gemeente met het sportbeleid volgde.

1.1 Multiculturalisme

Multiculturalisme gaat, volgens Parekh, over culturele diversiteit of cultureel ingebedde verschillen. Culturele diversiteit in een moderne samenleving kan volgens hem in veel vormen voorkomen maar er zijn drie het meest voorkomend. De eerste groep noemt Parekh 'subculturele diversiteit'. Deze groep bestaat uit de LHBT gemeenschappen mensen die een onconventionele levensstijl volgen. De tweede groep noemt hij 'perspectieve diversiteit'. Dit is de groep waarin er kritisch gekeken wordt naar de kern principes of waardes van de heersende cultuur, en die trachten het te reconstrueren aan de hand van voor hen toepasselijk beleid. Hierbij kan gedacht worden aan feministen, religieuze mensen of milieuactivisten. De belangrijkste groep voor dit onderzoek is te vinden in de derde groep die Parekh noemt, de goed georganiseerde gemeenschappen bestaande uit net aangekomen migranten, lang bestaande gemeenschappen zoals Joden en zigeuners, verschillende religieuze groepen en territoriale geconcentreerde culturele groepen zoals inheemse volkeren. Hij noemt dit 'gemeenschappelijke diversiteit'.²²

Alhoewel deze drie vormen van diversiteit overlap kennen, verschillen zij wel van elkaar. Subculturele diversiteit is ingebed in een gedeelde cultuur, wat zich hoopt te openen en te diversifiëren. Hiermee wil het één niet de ander vervangen. De uitdagingen bij groepen die vallen onder deze vorm van diversiteit zijn minder groot, omdat vaak waardes zoals persoonlijke autonomie en keuzes, afstammen van de heersende cultuur. Dit is anders bij gemeenschappelijke diversiteit. Gemeenschappelijke diversiteit komt vanuit en wordt ondersteund door de pluraliteit van lang gevestigde gemeenschappen. Deze gemeenschappen hebben vaak een eigen lange geschiedenis en een manier van leven wat zij hopen te behouden en over te dragen.²³ Wanneer er gekeken wordt

²² Parekh, B., *Rethinking Multiculturalism. Cultural Diversity and Political Theory*, (2000, USA).

²³ Ibidem, blz. 4.

naar het sportbeleid van de nationale overheid en Rotterdam, wordt er gekeken naar het behoud van deze gemeenschappelijke diversiteit. Hoe verhoudt het beleid zich op dit multiculturele aspect?

Joppke spreekt van multiculturalisme in een staat wanneer bij de integratie van minderheden de cultuur van de minderheid erkent wordt, en deze erkenning een minderheid vormt als een afzonderlijke groep. Met andere woorden, integratie kan plaats vinden door de cultuur van een minderheid te erkennen en het gelijk te maken aan andere culturele groepen in een samenleving, zelfs met die van de heersende cultuur.²⁴

1.2 Assimilatie

Gordon ziet assimilatie als een veelvoud van processen, waarin de belangrijkste onderscheiding moet worden gemaakt in 'gedrags assimilatie' en 'structurele assimilatie'. De eerst genoemde refereert aan het opnemen van culturele gedragspatronen van de overheersende cultuur. Dit wordt ook wel acculturatie genoemd. Structurele assimilatie refereert aan het binnen komen van migranten en hun nageslacht in sociale groepen, organisaties, geïnstitutioneerde activiteiten en in het algemene civiele leven van de ontvangende maatschappij. Wanneer dit op grote schaal plaats vindt, zou volgens Gordon gemengde huwelijken steeds meer plaats vinden. Een verdere onderscheiding moet nog gemaakt worden tussen, aan de ene kant, activiteiten van het gewone leven zoals het verdienen van een inkomen en het dragen van politieke verantwoordelijkheden, en aan de andere kant activiteiten waarmee persoonlijke vriendschappen, huisbezoeken en gemeenschappelijke recreatie wordt gecreëerd. Volgens Gordon kan de ene kant een zogenoemde "secundaire relatie" ontwikkelen terwijl de andere kant een "primaire relatie" ontwikkelt die warmer, persoonlijker en intiemer is.²⁵

Berry spreekt van acculturatie als een proces waarbij een groep culturele of sociale kenmerken van een andere groep overneemt. Over het algemeen zullen beide groepen elementen van elkaar overnemen, maar vooral de niet-dominante groep zal het meest veranderen. Assimilatie is volgens Berry een vorm van acculturatie, maar niet de enige vorm.²⁶ Zo spreekt hij ook van separatie, marginalisatie en integratie. De definitie van assimilatie is volgens Berry wanneer er weinig interesse is in het behouden van de eigen cultuur vervlochten met een voorkeur voor interactie met de dominante cultuur. Bij separatie spreekt Berry wanneer cultuurbehoud juist van groot belang is en juist het contact met de dominante cultuur wordt vermeden. Marginalisatie vindt plaats wanneer er niet gedaan wordt aan cultuurbehoud maar er ook geen contact met andere culturen wordt gezocht.

²⁴ Joppke, 'The retreat of multiculturalism in the liberal state: theory and policy', 240.

²⁵ Gordon, M. M., *Assimilation in American life: The role of race, religion, and national origins*. (1964, Oxford)

²⁶ Berry, J.W., 'Immigration, Acculturation and Adaption', *Applied psychology: an international review* (1997) Vol. 46:1:5-68.

Wanneer cultuurbehoud en betrokkenheid bij met de grotere dominantie cultuur wordt gezocht, spreekt Berry van intergratie.²⁷

Houtkamp zet de theorieën van Gordon en Berry naast elkaar en geeft een eigen concept van assimilatie. Houtkamp ziet assimilatie als de volledige aanpassing van een minderheid aan de overheersende cultuur. Dit moet niet verward worden met integratie, waarvan Berry zegt dat bij integratie nog een behoud is van een eigen identiteit.²⁸ Waar multiculturalisme culturen naast elkaar laat leven, creëert assimilatie één cultuur, waarvoor zelfbehoud van eigen cultuur geen ruimte is.

1.3 Sport als organisatie

Om te kijken naar het veranderende beleid van de Nederlandse overheid, is het eerst van belang om sport als organisatie te definiëren. Omdat de rapporten van het WRR niet expliciet zich richten op sport, maar wel op het ondersteunen of niet ondersteunen van organisaties, is het belangrijk om sport als organisatie te zien.²⁹ Keuning en Eppink geven drie kenmerken aan een organisatie: mensen; die samenwerken; voor een bepaald doel. Zij definiëren organisaties als volgt: een organisatie is een doelrealiserend samenwerkingsverband waarin belanghebbende partijen in een coalitie samenwerken om een gemeenschappelijk doel te bereiken, maar ook om (ieder voor zich) een eigen doelstelling te realiseren.³⁰

De theorie van Slack past in deze definitie. Volgens Slack is het niet de omvang, het geld of het bestaan van werknemers wat sport tot een organisatie maakt. Het is een sociale entiteit wat verweven is met de sport industrie; het is doel gericht, met een bewust gestructureerd activiteitensysteem en relatieve geïdentificeerde afbakeningen.³¹ Aan de hand van vijf belangrijke elementen legt hij deze theorie verder uit.

Sociale entiteit: sport organisaties bestaan altijd uit contact tussen meerdere mensen of groepen.

Sport industrie: bij sport organisaties wordt er direct gebruik gemaakt van producten en diensten die worden aangeleverd door organisaties die geen direct gebruik maken van de industrie.

Doel gericht: sport organisaties bestaan altijd met een doel, hoewel deze kan verschillen.

²⁷ Berry, J.W., Phiney, J.S., Sam, D.L and Vedder, P., 'Immigrant Youth: Acculturation, Identity and Adaption', *Applied psychology: an international review* (2006) Vol. 55:3: 303-332.

²⁸ Houtkamp, C., 'Beyond Assimilation and Integration: The Shift to 'National' and 'Transnational' Inclusion.' *Acta Universitatis Sapientiae: European and Regional Studies* (2015) 8.1: 73-87.

²⁹ WRR, *Etnische minderheden*, (Staatsuitgeverij, 1979) blz. VII.

³⁰ Keuning, D. en Eppink, D.J., 'Management & Organisatie. Theorie en Toepassing', (2012, Groningen) blz. 29.

³¹ Slack, T. en Parent, M.M., 'Understanding Sport Organizations: The Application of Organization Theory', (2006, USA) blz. 7.

Bewust gestructureerd activiteitensysteem: interactie tussen mensen of groepen vindt niet willekeurig plaats. Er is een bewuste structuur, of activiteitensysteem, zoals marketing, product en diensten ontwikkeling, financieel management en personeelszaken. Deze structuur zorgt ervoor dat het doel wordt gerealiseerd.

Identificeerbare grenzen: sport organisaties hebben identificeerbare grenzen nodig om leden van niet-leden te onderscheiden. Leden van een sport organisatie hebben vaak impliciete afspraken waardoor de organisatie geld ontvangt.³²

1.4 Het overzicht van een veranderend Nederlandse beleid op nationaal niveau

In 1979 publiceerde de WRR op aanvraag van de regering het rapport *Etnische Minderheden*. Dit rapport voorzag dat veel migranten die als gastarbeiders de afgelopen decennia naar Nederland waren gekomen, niet meer terug zouden gaan naar het land van herkomst. Daarom moest het beleid van de regering ook aangepast worden. Ongunstige sociaal-economische en culturele factoren zouden ervoor hebben gezorgd dat een groot deel van de leden van deze minderheden, zich bevonden aan de onderkant van de samenleving.³³

Om de achterstand van deze minderheden weg te werken was het onder andere nodig, volgens de WRR, om een noodzakelijke voorwaarde te stellen. Deze voorwaarde hield in dat 'minderheden de gewenste beleving in vrijheid van een eigen cultuur kregen, een zelfde als door de meerderheid beleiden gelijkwaardigheid in een multiculturele samenleving.'³⁴ Belang werd gehecht een open culturele multi-etnische samenleving met culturele gelijkwaardigheid.³⁵ Dit betekende dat minderheden gelijkwaardig waren aan de meerderheid. Hun cultuur moest dezelfde ruimte krijgen als dat van de heersende, christelijke cultuur.

De Nederlandse regering nam dit beleid over van de WRR en begon in 1981 met het ontwikkelen van de *Minderheden Nota*, die in 1983 in werking trad.³⁶ In deze nota werd specifiek aandacht gevraagd voor de situatie van minderheden. Minderheden kregen aparte minderhedenorganisaties waarvoor bij subsidies kon worden aangevraagd. Hierin lag ook een belangrijke rol weg gelegd voor lagere overheden, zoals gemeentes.³⁷ . Anti-discriminatie wetgeving werd aangescherpt, er kwamen kiesrechten voor niet-burgers op gemeente niveau, het werd

³² WRR, *Etnische minderheden*, (Staatsuitgeverij, 1979) blz. VII.

³³ WRR, *Etnische minderheden*, (Staatsuitgeverij, 1979) blz. VII.

³⁴ Ibidem, XX.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Scholten, P., 'Het nut van een WRR voor het integratiedebat', *Migrantenstudies* (2003) Vol. 3: 207-214.

³⁷ Rath, J., 'De tegenbedoelde effecten van de geleide integratie van 'etnische minderheden', *Beleid & Maatschappij* (1992) Vol. 5:252-265.

makkelijker om te naturaliseren en er werden speciale groepen van minderheden opgezet om hen een stem te geven over hun positie in de samenleving.³⁸

Volgens Roggeband en Verloo verschoof het Nederlandse beleid van multiculturalisme naar assimilatie midden in de jaren '90.³⁹ In 1989 verscheen een tweede rapport van de WRR, dit keer genaamd *Allochtonenbeleid*. In dit rapport werd afstand genomen van het beleid van tien jaar geleden. De uitgangspunten van het nieuwe beleid onderscheidde zich in drie onderdelen: het vreemdelingenbeleid, het integratiebeleid en het cultuurbeleid. Het vreemdelingenbeleid richtte zich op de toelating, verblijfsrechterlijke positie en uitzetting van allochtonen met een andere dan Nederlandse nationaliteit. Het integratiebeleid richtte zich op de participatie van minderheden in vitale maatschappelijke en sectoren en instituties. Het cultuurbeleid richtte zich op alle allochtonen groepen die uitdrukking wilde geven aan hun eigen cultuur en identiteit.⁴⁰

Het integratiebeleid was in het rapport het meest van belang, het cultuurbeleid schoof meer naar de achtergrond. Het integratiebeleid werd losgekoppeld van het cultuurbeleid en richtte zich op onderwijs, volwassenonderwijs en arbeid. Speciale subsidies vervielen voor minderhedenorganisaties. Vrijheid tot zelforganisatie werd gewaarborgd, maar de overheid stimuleerde het niet meer.⁴¹

Op beleidsniveau vond er dus al een verschuiving plaats, maar publiekelijk begon de opinie rondom minderheden ook te veranderen. In 2000 sprak Paul Scheffer zit in uit in een Nederlandse krant over het falen van het multiculturalisme in Nederland en zag dit als de grootste bedreiging van een vredige samenleving. Hij sprak zijn voorkeur uit voor een assimilatief beleid gericht op niet-westerse migranten met een Islamitsche achtergrond.⁴²

Een nieuw integratiemodel kwam tot uiting in de beleidsfilosofie van de eerste drie regeringen onder Balkenende (2002-2006). Integratie en immigratie werden samengevoegd binnen het ministerie van Justitie, waarmee tot uitdrukking werd gebracht dat het een 'law and order' onderwerp was. Het 'integratiebeleid nieuwe stijl' dat de minister van Vreemdelingenzaken en Integratie Verdonk in 2003 presenteerde was in feite een assimilatiebeleid. Het leidend beginsel werd omgedoopt in gedeeld burgerschap: het beleid diende gericht te zijn op wat allochtonen en autochtonen 'met elkaar gemeen hebben' in plaats van 'het cultiveren van verschillen'. Cultuur en

³⁸ Vasta, E., 'From ethnic minorities to ethnic majority policy: Multiculturalism and the shift to assimilationism in the Netherlands', *Ethnic and Racial Studies*, (2007) Vol. 30:5: 713-740.

³⁹ Roggeband and Verloo, 'Dutch Women are Liberated, Migrant Women are a Problem', 272.

⁴⁰ Ibidem, 10.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Vasta, E., "From ethnic minorities to ethnic majority policy", 720.

vooral de islamitische achtergrond van veel 'niet-westerse' immigranten werd als hoofdprobleem gedefinieerd. Het terugtrekken op de eigen groep zou hun integratie belemmeren, terwijl betrokkenheid van migranten bij ontwikkelingen in het land van herkomst steeds vaker werd opgevat als teken van dubbele, conflicterende loyaliteiten. In deze uniforme definitie van integratie als assimilatie was uiteraard geen rol meer weggelegd voor eigen organisaties. Migrant dienden te participeren in algemene of multi-etnische organisaties.⁴³

Ook binnen de gemeenten kon dit veranderende beleid gezien worden. Zoals bijvoorbeeld op de woningmarkt. Waar in de jaren 80 de gemeenten zich inzette om onder sociale huur de minderheden te accommoderen, werd in de jaren negentig deze verantwoordelijkheid steeds meer bij henzelf gelegd. Onderwijs en arbeid, daar ging binnen de gemeenten ook de focus naar uit. Daarnaast was niet meer etniciteit het onderwerp van gesprek, maar de sociaal-economische status. Hierdoor werd concentratie van etnische minderheden in grote steden niet benoemd. Alhoewel veel minderheden woonde in armere buurten, werd er niet gekeken naar de achtergrond van de bewoners maar naar de sociaal-economische status. Rondom 2002 kwam hier verandering in. In gemeenten wilde ze juist deze etnische concentratie in wijken tegen gaan, dit door middel van woningdistributie. Hiermee wilde het kabinet en de gemeenten integratie tussen de minderheden en meerderheid verbeteren.⁴⁴

⁴³ Fermin, A., 'Burgerschap en multiculturaliteit in het Nederlandse integratiebeleid', *Beleid & Maatschappij* (2009) Vol. 36:1: 12-26.

⁴⁴ Veldboer, L. En Duyvendak, J.W., 'Wonen en integratiebeleid: een gemengd beeld', *Sociologische Gids* (2004), 51:1:36-52.

De jaren tachtig

2.1 Het Nederlandse beleid ten opzichte van minderheden en sport

In de jaren zeventig was er geen duidelijk sportbeleid voor minderheden doordat de gedachte heerste dat deze voor een groot deel weer zouden terug gaan naar het land van herkomst. Doordat de gedachtegoed veranderde na 1979, werd er door de regering aandacht besteed aan het belang van sport. De sociale functie die aan sport is verbonden door middel van een wedstrijd en bewegingscomponent, maakte het een belangrijke doelstelling om door middel van sport contacten tussen minderheidsgroepen en de rest van de bevolking te bevorderen en te verstevigen.⁴⁵ Sport wordt gezien als een middel voor sociale samenhang. Contacten in buurten tussen buurtbewoners hebben daarnaast weer een invloed op het samenleven in de wijk. Het is een manier van informeel contact. Perks zag in zijn onderzoek dat met name wanneer de jeugd participeerde in sportactiviteiten in de buurt, de volwassene en hun betrokkenheid in de wijk groeide. Dit resultaat was er niet direct wanneer volwassenen meededen aan sportactiviteiten.⁴⁶

In Nederland bleef sport een middel om sociale samenhang te stimuleren. Er werd gekozen voor een tweesporenbeleid. De openstelling en toegankelijkheid van algemene voorzieningen in de sport voor minderheden moest worden bevorderd. Daarnaast moest de verantwoordelijkheid vooral bij de lokale overheden worden gelegd om een gelijkwaardige plaats en volwaardige ontplooiingskansen te bieden, dit door specifieke voorzieningen op het gebied van sport en eigen organisatiestructuren te realiseren.⁴⁷

Begin jaren tachtig werd er 125 miljoen gulden extra uitgetrokken voor het stimuleren van het minderhedenbeleid.⁴⁸ Voor de vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) werd van dit bedrag een deel beschikbaar gesteld vanuit het Ministerie van Binnenlandse Zaken en het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) voor experimenten op het gebied van sportbeoefening voor minderheden.⁴⁹

In 1984 werd het sportbeleid ten opzichte van minderheden uiteen gezet in de nota 'Sport en Minderheden'. Het uitgangspunt van deze nota was het nastreven van integratie met behoud van een eigen identiteit, maar er werd wel verlangd van leden van een minderheidsgroep dat zij de

⁴⁵ Kamerstuk 28689 nr. 11, Tweede Kamer der Staten-Generaal (16-01-2004).

⁴⁶ Perks, T., 'Does Sport Foster Social Capital? The Contribution of Sport to a Lifestyle of Community Participation', *Sociology of Sport Journal*, (2016) Vol. 24:4: 378-401.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Miljoenennota 1980, blz. 46.

Dienst Sport en Recreatie Rotterdam en haar rechtsvoorgangers 1948-2005, Rapport Actieplan 1981-1982 sport en recreatie ten behoeve van migranten in Rotterdam, (1981).

⁴⁹ Kamerstuk 28689 nr. 11, Tweede Kamer der Staten-Generaal.

basiswaarden en –normen van de omringende samenleving respecteerde en zich sociale vaardigheden eigen maakten. Een multiculturele samenleving vroeg, volgens de nota, van minderheid en meerderheid aanpassingen. Het tweesporenbeleid werd in deze nota doorgezet.⁵⁰

De grote rol van de lokale overheid werd in deze nota nogmaals onderstreept. De rijksoverheid werd een ondersteunende rol aangemeten zoals onderzoek, studie en documentatie, voorlichting, kadervorming en begeleiding. Lokale overheden en particuliere organisaties werd gevraagd het uitgezetten beleid uit te voeren, waarbij de gemeente zich ook moest richten op een voorwaardenscheppende taak zoals het beschikbaar stellen van sportvelden, sportzalen, zwembaden en andere ruimtelijke voorzieningen.⁵¹

Vanuit het WVC werd in 1987 de campagne 'Allochtonen en Sport' gelanceerd. In deze campagne werd herhaald wat er in de nota Sport en Minderheden stond; sportverenigingen en instellingen waren ontoegankelijk waardoor minderheden zich er niet thuis voelen. Daarnaast zouden minderheden minder met sport hebben dan de gemiddelde Nederlander, dit doordat zij meer thuis zitten, de ontplooiing van de individu minder centraal staat en duidelijke gezagsverhoudingen. Het probleem lag volgens het WVC voornamelijk bij meisjes en vrouwen, die verboden werden om te sporten door de mannelijke familieleden. De WVC zag als oplossing het steunen en instandhouden van eigen sportorganisaties van minderheden. Dit omdat de drempel, vooral voor de minderheden gekomen in Nederland in de jaren zestig en zeventig, bij Nederlandse organisaties te hoog lag. Het idee was; eerst deze generatie aan het sporten krijgen, dan zullen uiteindelijk de kinderen volgen. Deze kinderen kende al de taal en de gebruiken in Nederland, waardoor zij zich makkelijker zouden kunnen aansluiten bij organisaties niet gericht op minderheden.⁵²

2.2 De situatie in Rotterdam

In Rotterdam was de migratie van afgelopen decennia ook voelbaar in het begin van de jaren tachtig. Met de komst van de gastarbeiders en migranten uit de voormalige koloniën groeide het aantal minderheden in de stad snel. Rond 1986 had bijna een op de vijf bewoners van de stad een niet-westerse achtergrond.⁵³ Contact tussen de verschillende bevolkingsgroepen bleef minimaal, dit

⁵⁰ Kamerstuk 28689 nr. 11, Tweede Kamer der Staten-Generaal.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Brochure 'Allochtonen en Sport', WVC, 1987.

⁵³ Publiekszaken Rotterdam, www.stadsarchief.rotterdam.nl/bevolkingscijfers-van-rotterdam-vanaf-1868. Engbersen, G., Snel, E., Weltevrede, A., *Sociale herovering in Amsterdam en Rotterdam: Eén verhaal over twee Wijken*, (2005).

doordat men zich ging concentreren in wijken waar men dezelfde achtergrond had.⁵⁴ Turkse en Marrokaanse gastarbeiders waren bijvoorbeeld aangewezen op povere huisvesting door hun geringe inkomen. Zij kwamen daardoor terecht in verpauperde delen van de stad. De relatie met de nog daar wonende van Nederlandse afkomstige bevolking was vaak gespannen. Er was sprake van concurrentiegevoelens en angst voor de overname van de buurt.⁵⁵

In de jaren zeventig probeerde de gemeente Rotterdam deze concentratie al tegen te gaan na aanleiding van rellen in de Afrikaanderwijk, ontstaan door etnische spanningen. De gemeente van Rotterdam wilde dit tegen gaan door middel van een 5 procent-regeling. Hiermee werden er geen woningen aan migranten toegewezen uit de gemeentelijke woningvoorraad, zodra in een wijk dit percentage werd overschreden. Dit beleid werd meerdere malen afgewezen op grond van het non-discriminatiebeginsel, omdat er etnisch onderscheid werd gemaakt.⁵⁶ Toch bleef Rotterdam in een spreidingsbeleid geloven. In 2003 werd in een nota 'Rotterdam zet door' benadrukt dat het hierbij niet ging om de concentratie van etniciteit, maar om de instroom van kansarmen. Hieronder vielen uiteindelijk een groot deel van de etnische minderheden.⁵⁷ Een andere manier waarop de spanningen door de gemeente werd aangepakt was een gericht migrantenbeleid. Buurten en buurtbewoners met elkaar in contact brengen werd een doel, om zo mogelijk de integratie van minderheden te bevorderen.⁵⁸

Geen contact tussen de verschillende etnische bevolingsgroepen betekende niet dat deze etnische minderheden zich niet binnen hun eigen etniciteit verenigd hadden. Zo waren er verschillende Surinaamse en Turkse voetbalverenigingen.⁵⁹ Maar ook op andere gebieden verenigde minderheden zich, zoals een groep Kaapverdische arbeiders die zich verenigde onder de naam Associação Cabo Verdiana. Deze organisatie was gericht om het werk en verblijf van de groeiende groep van Kaapverdische migranten in goede banen te leiden.⁶⁰

⁵⁴ Veldboer, L., Duyvendak, J.W., 'Wonen en integratiebeleid: een gemengd beeld', *Sociologische Gids* (2004) Vol 51:1:36-52.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Bolt, G., 'Over spreidingsbeleid en drijfzand', *Migrantenstudies* (2004), Vol. 20:2: 60-73.

⁵⁸ Ravensteyn-Kramer van, M., 'Allochtonenstop in Rotterdam', *Idee*. Geraadpleegd van http://pubnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/tijdschriftartikel/Idee/2003/Id2003_5p03Ravesteyn/Idee_2003_05_p03_VanRavesteyn.pdf.

⁵⁹ 'Rapportage van twee jaren experimentele jaren. Sport bevordert integratie', Dienst Sport en Recreatie Rotterdam en haar rechtsvoorgangers 1948-2005, , blz. 8.

⁶⁰ Graça, A. A. Da, *Etnische zelforganisaties in het integratieproces: een case study in de Kaapverdische gemeenschap in Rotterdam*, (Ridderker, 2010) blz 60.

2.3 Het Rotterdamse gemeentelijke sportbeleid

In 1980 ontving de gemeente een subsidie van zeven miljoen om een sportbeleid te ontwikkelen gericht op minderheden. In het 'Actieplan 1981-1982' beschrijft de Dienst Sport en Recreatie hun geloof in sport als hulpmiddel voor sociale integratie. Met het geld werden er twee zogenoemde 'migrantenfunctionarissen' aangesteld, ofwel sportfunctionarissen. Deze functionarissen waren beide van een niet-westerse afkomst. Boschveld had een Surinaamse achtergrond en Yilmaz was Turks. De functionarissen hadden als doel de wensen en de behoeften van minderheden vast te stellen en te helpen bij het organiseren van sporten. Dit onder begeleiding van Dienst van Sport en Recreatie en de Rotterdamse gemeenteraad.⁶¹

*'Integratie, het dichterbij elkaar toegroeien van bevolkingsgroepen kan leiden tot een wederzijds besef van en respect voor elkaars normen en leefpatronen.'*⁶²

Van de functionarissen werd verwacht dat zij medewerking verleende aan de organisatie van evenementen, die vanuit minderheidsverenigingen werden georganiseerd. Dit konden buurtfeesten zijn zoals een feest rond het Pijnackerplein of het Atatürkfeest. Ook hielden de functionarissen incidenteel lezingen over migranten bij Nederlandse verenigingen. Daarnaast was ook aan de functionarissen de taak gegeven om hoog gewaardeerde activiteiten vanuit minderheden, zoals het Turkse volksdansen, te laten inbouwen in groot-stedelijke evenementen. Dit door middel van bemiddeling.

Gemeentelijke sportaccommodaties werden aangemoedigd om minderheden als vertegenwoordigers van hun organisatie op te nemen. Ook van niet-gemeentelijke accommodaties werd geacht om minderheden te betrekken bij het beheer en bij de voorbereidingen van evenementen. De sector Sport en Recreatie was belast binnen de gemeente met de rol van organisator van activiteiten, die zich in de sportieve en/of recreatieve sfeer afspeelde. De medewerkers diende er regelmatig op gewezen te worden dat zij bij elke activiteit minderheden betrokken. De sportfunctionarissen waren degenen die hier op toe moesten zien. Ook hielden de functionarissen contact met het bureau Voorlichting, die voorzag in de publiciteit van activiteiten. Dit bureau viel ook onder Sport en Recreatie.⁶³

Gekeken werd in het actieplan naar georganiseerde sport en ongeorganiseerde sport en recreatie. Het actieplan geeft geen definitie van georganiseerde sport maar wel van

⁶¹ Rapport 'Actieplan 1981-1982 sport en recreatie ten behoeve van migranten in Rotterdam', Dienst Sport en Recreatie Rotterdam en haar rechtsvoorgangers 1948-2005, (1981).

⁶² Ibidem.

⁶³ Ibidem.

ongeorganiseerde sport en recreatie. Hieronder werden activiteiten verstaan die op incidentele basis werden beoefend zonder binding aan officiële regels en competitieverband.⁶⁴

Binnen de georganiseerde sport was het doel om sportbonden en verenigingen toegankelijker te maken voor “nieuwe” groeperingen, ofwel de minderheden met een niet-westerse achtergrond, in de Rotterdamse samenleving. De georganiseerde sport werd ontoegankelijk gezien voor minderheden doordat het bij organisaties ontbrak aan representatie van deze groepen. Hierdoor was de stap voor minderheden om zich aan te sluiten bij sportorganisaties, erg groot. Bepaalde culturele eisen welke niet overeen kwamen, zoals gescheiden sporten of gescheiden doucheruimtes. Maar ook een taalbarrière of hoge contributie, konden ervoor zorgen dat minderheden zich niet aansloten.⁶⁵ Toegankelijker zou het moeten worden door het stimuleren van lidmaatschap, maar ook het uiteindelijk uitoefenen van het voorzitterschap. Vanuit de gemeente werden sportverenigingen gevraagd in te springen op de behoefte van deze minderheden, door cursussen aan te bieden gericht op deze groep en door te kijken naar nieuwe vorm van sporten en activiteiten die aansloten op sportieve gewoontes. Maar ook van de minderheden zelf werd gevraagd zich open te stellen voor de bestaande sportverenigingen.⁶⁶

‘Beide sportfunctionarissen dienen de migrantenverenigingen voor te houden dat samen doen (of samen gaan) in een aantal gevallen de enige reddingsboei voor hun bestaan is.’⁶⁷

Hoe wilde de gemeente te werk gaan? De sportfunctionarissen werden het gezicht van de Dienst Sport en Recreatie. Zij werden gezien door de dienst als de brug tussen de minderheden en de rest van Rotterdam. De functionarissen werden ondersteund door de begeleidingscommissie. Deze begeleidingscommissie bestond uit de Rotterdamse Raad voor Sport en Recreatie, Bureau Migranten, de Secretaris-afdeling Sport en Recreatie, Algemene Recreatie van de Dienst voor Sport en Recreatie en de afdeling Voorlichting van de sector Sport en Recreatie.⁶⁸ Deze begeleidingscommissie was de baas van de twee sportfunctionarissen en was bevoegd om rechtstreeks contact aan te gaan met instanties binnen en buiten het gemeentelijke apparaat. Hierbij moet gedacht worden aan wethouders, pers, sportbonden etc.⁶⁹

⁶⁴ Rapport ‘Actieplan 1981-1982 sport en recreatie ten behoeve van migranten in Rotterdam’, Dienst Sport en Recreatie Rotterdam.

⁶⁵ Brochure ‘Allochtonen en Sport’, Landelijke Overgave Sportkonsulenten voor Allochtonen (1987).

⁶⁶ Rapport ‘Actieplan 1981-1982 sport en recreatie ten behoeve van migranten in Rotterdam’, Dienst Sport en Recreatie Rotterdam.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Rapport ‘Rapportage van twee jaren experimentele jaren. Sport bevordert integratie’, Dienst Sport en Recreatie Rotterdam en haar rechtsvoorgangers 1948-2005, blz. 10.

⁶⁹ Ibidem

De sportfunctionarissen konden hierdoor snel reageren, omdat onder de begeleiding van de begeleidingscommissie zij zich niet hoefde te onderwerpen aan de ambtelijke structuur. Ook kon door de druk van de begeleidingscommissie regels en andere noodzakelijke formaliteiten worden omgebogen ten behoeve van minderheden.⁷⁰ Het was aan de sportfunctionarissen om regelmatig contact te onderhouden met welzijnsinstellingen gericht op minderheden, om samen sommige zaken aan te pakken. Daarnaast moesten zij zorgen voor regelmatig overleg tussen deelgemeenten, wijkraden en buurtverenigingen. Het idee was dat sportactiviteiten die door minderheden gewaardeerd werden, door sportfunctionarissen ingebouwd werden in groot-stedelijke evenementen. Zo wordt als voorbeeld gegeven het volksdansen op Binnenstadsdag. Ook moesten de sportfunctionarissen ervoor zorgen dat minderheden betrokken werden in de organisatie van gemeentelijke sportaccomodaties en niet-gemeentelijke sportaccomodaties.⁷¹

Er werd dus wel wat gevraagd van de functionarissen. Tijdens een vergadering van de Raad voor Sport en Recreatie in werd de klacht geuit dat de functionarissen zich minder moesten bezig houden met praktische zaken. Hun taak was om meer mensen te mobiliseren rond bepaalde doelen en hen vervolgens te motiveren tot zelfwerkzaamheid en organisatie.⁷² Voor het nieuwe Actieplan 1983-1984 werd dan ook gevraagd om meer nadruk te leggen op kwantiteit. Het was niet duidelijk hoeveel mensen er uiteindelijk bereikt waren in de eerste twee jaar. Hierdoor kon ook niet goed getoetst worden in hoeverre de samenwerking tussen sportorganisaties en minderheden was bereikt. Uiteindelijk moest het doel niet zijn om elke minderheid tot sport te verleiden, maar om sport te gebruiken als instrument om integratie te bevorderen. De hoop lag nog steeds dat doormiddel van sportbeoefening, minderheden contacten zouden leggen met Nederlanders.⁷³

Een rapportage van de Dienst voor Sport en Recreatie, uitgevoerd door de begeleidingscommissie, over de afgelopen twee jaar probeerde de zorgen die werden geuit door de Raad voor Sport en Recreatie weg te nemen. Minderheden die sport beoefende bij een eigen vereniging waren geen gevaar voor de integratiegedachte.

‘Sportbeoefening begint onder “eigen mensen” en pas in het tweede stadium met anderen’⁷⁴

⁷⁰ ‘Rapportage van twee jaren experimentele jaren. Sport bevordert integratie’, Dienst Sport en Recreatie Rotterdam, blz. 10.

⁷¹ Rapport ‘Actieplan 1981-1982 sport en recreatie ten behoeve van migranten in Rotterdam’, Dienst Sport en Recreatie Rotterdam.

⁷² Rapport ‘Samenvattingen en besluiten’, Stichting Rotterdamse Raad voor Sport en Recreatie Dienst Sport en Recreatie Rotterdam en haar rechtsvoorgangers 1948-2005, (22 februari, 1983).

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ ‘Rapportage van twee jaren experimentele jaren. Sport bevordert integratie’, Dienst Sport en Recreatie Rotterdam, blz. 10.

Dat dit ook werkelijk gebeurd, is niet bewezen. Gebrek aan vergelijkbare data zorgt ervoor dat onderzoek moeilijk is.⁷⁵ Wel is er bewijs dat sportbeoefening in een eigen groep, met mensen die dezelfde etnische achtergrond delen, kan leiden tot een gevoel van verbondenheid. Hierdoor zouden etnische minderheden zich ergens bij horen voelen en zich daardoor beter kunnen profileren.⁷⁶

De rapportage richtte zich op de minderhedenverenigingen en hoe deze door het Actieplan 1981-1982 en het werk van de functionarissen hebben kunnen blijven bestaan. Zo waren bij de Surinaamse en Turkse voetbalverenigingen vaak problemen in de organisatie doordat maar een paar personen zorg droegen voor de hele vereniging. Om dit op te lossen zouden verenigingen aan schaalvergroting moeten doen, alleen dat bleek moeilijk. De schuld gaf de rapportage aan dat mensen bij een schaalvergroting, hun identiteit een stukje moeten loslaten. Dit ten gunste van iets wat ze niet kennen.⁷⁷ Sport is een belangrijk structurerend element in het positioneren van jezelf; het biedt mogelijkheden tot identificatie met of tegen afzetten van andere sociale identiteiten en groepen. Zo profileren jongens uit lagere sociaal-economische klassen, inclusief veel etnische minderheidsgroepen, zich door sport als sterk en zorgt dit voor een onderlinge fysieke strijd. Dit wordt gekoppeld aan mannelijke vriendschap. Bij meisjes en vrouwen worden er ook vriendschappen opgebouwd die niet zozeer 'close' zijn, maar 'intiemmer'. Dit vanwege de fysieke interactie en de ervaren emoties.⁷⁸

Een reddingsplan werd opgesteld om Turkse voetbalverenigingen die dreigde onder te gaan, te houden. Het doel was om vijftien verenigingen terug te brengen naar drie of vier, en deze onder het toezicht van de Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB) te stellen. Uiteindelijk moesten deze verenigingen meedraaien in het competitieverband. Op dat moment namen twaalf verenigingen deel aan een eigen competitie, georganiseerd door de Turkse Federatie voetbalverenigingen. Maar twee verenigingen namen deel aan de competitie van de KNVB. Volgens

⁷⁵ Elling, De Knop en Knoppers, 'The Social Integrative Meaning of Sport'.

⁷⁶ Duyvendak, J.W., Krouwel, A., Boonstra, N., & Kraaijkamp, R., *Integratie door sport? Een onderzoek naar gemengde en ongemengde sportbeoefening van allochtonen en autochtonen*, (1998, Rotterdam).
Knoppers, A., & Bouman, Y. 'De trainer als cultuurdrager', J. Steenbergen, A.J. Buisman, P. De Knop, J.M.H. Lucassen (red.) *Waarden en Normen in de Sport. Analyse en beleidsperspectief*, (1998) 223-237.

⁷⁷ 'Rapportage van twee jaren experimentele jaren. Sport bevordert integratie', Dienst Sport en Recreatie Rotterdam en haar rechtsvoorgangers 1948-2005, blz. 13.

⁷⁸ Elling, A. 'We zijn vrienden in het veld'. Grenzen aan sociale binding en 'verbroedering' door sport', *Pedagogiek* (2005), Vol. 24:4:342-360.

de rapportage ging het hier om in totaal 3000 Turken, voornamelijk uit de eerste generatie migranten, die niet zoals hun kinderen vertrouwd waren met het Nederlandse cultuurpatroon.⁷⁹

De verenigingen werden niet direct in de competitie van de KNVB geplaatst. De reden hiervoor was volgens het rapport dat de Turken zich bij en onder elkaar veiliger voelde en *‘met onze samenleving door hun eigen kulturele gewoonten (en cultuurbeleving) moeite hebben.’*⁸⁰ De gemeente zorgde voor een accommodatie, een sportveldencomplex, waar de 3000 Turkse voetballers zich moesten zien te accommoderen. Een ander belangrijke sport was zwemmen. De sportfunctionarissen richtte zich met name op Turkse vrouwen.⁸¹ De traditionele rollen in de Turkse gezinnen in een lage sociaal-economische klasse waren in de jaren tachtig sterk aanwezig. Het idee dat getrouwde vrouwen in deze gezinnen recht hadden op vrije tijd, werd onder de Turkse vrouwen niet gevoeld. Zij voelden een grote verantwoordelijkheid over het huishouden en de kinderen, waardoor sport ook niet snel werd opgepakt. Doordat deze vrouwen gebonden waren aan het huis hadden zij ook minder vriendschappen. In het geval van de sport zwemmen, speelde ook een religieuze rol mee. Binnen verschillende sporten was er geen vorm van gender segregatie. Oudere vrouwen wilde vaak daarom zelf niet deelnemen, terwijl jongere vrouwen niet mochten mee doen van hun vader of man.⁸²

In het geval van het zwemmen in Rotterdam, stond het probleem beschreven dat vrouwen niet van vaders en echtgenoten mochten zwemmen omdat de kans bestond dat zij werden gezien in zwemkleding door andere mannen. Hierdoor zwommen de vrouwen apart van de mannen. Alhoewel er af en toe Nederlandse vrouwen mee zwommen met de Turkse vrouwen, was bij de mannen hier geen sprake van. Aansluiting bij Nederlandse zwemverenigingen werd niet gevonden, doordat deze geen aparte Turkse sectie wilde stichten.⁸³

Aparte verenigingen voor minderheden bleven de jaren tachtig ook in Rotterdam bestaan. Dit is terug te zien in de aanvragen van subsidies. In 1987 vroegen 23 sportprojecten subsidie aan, waarvan 8 verenigingen opgericht vanuit een minderheid. Daarnaast was er maar een project niet gericht op een aparte groep minderheden, hierbij ging het om de Democratische Arbeidersvereniging Rotterdam. De rest waren ‘Aerobic voor buitenlandse meisjes’ of ‘Krachtsport voor Turkse en Marokkaanse jongens’. Niet aan alle projecten werd subsidie toegekend, maar dit kwam doordat

⁷⁹ Dienst Sport en Recreatie Rotterdam en haar rechtsvoorgangers 1948-2005, Rapportage van twee jaren experimentele jaren. Sport bevordert integratie, blz. 13.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Ibidem.

⁸² Walseth, K. and Fasting, K. ‘Sport as a Means of Integrating Minority Women’, *Sport in Society* (2010), Vol 7:1:109-129.

⁸³ Dienst Sport en Recreatie Rotterdam en haar rechtsvoorgangers 1948-2005, Rapportage van twee jaren experimentele jaren. Sport bevordert integratie, blz. 13.

sommige verenigingen geen begroting hadden opgesteld, of andere projecten al eerder waren gefinancierd.⁸⁴ Deze subsidie aanvragen voor deze organisaties werden veelal gedaan vanuit Nederlandse organisaties die zich gingen richten op minderheden. Zo kwam de aanvraag voor subsidie voor een voetbaltraject voor Eritrese vluchtelingen vanuit de Nederlandse vereniging NOC en aerobic voor buitenlandse meisjes kwam van een Nederlandse buurtvereniging.⁸⁵ Hierin is een verzuiling terug te zien, gestimuleerd door de Nederlandse overheid. In plaats van een zogenoemde 'bottom-up' beleid, waarin minderheden zichzelf organiseren met hulp van de overheid, werd een 'top-down' beleid gevoerd. Minderheden werden bij elkaar in een groep geplaatst, maar kregen niet de vrijheid dit zelf in te richten. Hierdoor was er sprake van een verzuiling, maar wel naar de regels van de Nederlandse overheid.⁸⁶

2.4 Concluderende opmerkingen

Het landelijk en gemeentelijk sportbeleid van Rotterdam zijn in de jaren tachtig nauw verweven. Het is een multiculturalistisch beleid, gericht op het behoud van eigen identiteit. In het beginsel was het beleid ontwikkeld om het contact tussen de minderheid en meerderheid te vergroten. Door bestaande sportorganisaties toegankelijker te maken, was de hoop dat deze organisaties diverser werden. In het sportbeleid van Rotterdam is te zien dat dit beleid in de begin jaren tachtig nog van belang is, met de sportfunctionarissen als brug tussen de verschillende groepen. Maar na een paar jaar is te zien dat de focus verschuift van 'samen' naar 'eigen'. Het begin idee was om minderheden op te nemen in al bestaande organisaties. Hierdoor zouden minderheden in aanraking komen met de etnische meerderheid en andersom ook. Een ideaalbeeld werd geschetst dat vanuit hier een beter begrip voor elkaars cultuur zou ontstaan, waarin er sprake zou zijn van cultuuruitwisseling.

Uiteindelijk bleek dit niet te werken. Minderheden sloten zich niet aan bij bestaande organisaties, ook niet wanneer er daarvoor maatregelen waren genomen zoals lagere contributie of culturele scholing. Daarom gaf de gemeente ruimte voor zelforganisatie, waarin minderheden zich met elkaar konden verenigen. Daardoor zouden ze wel ergens bij aangesloten zijn en een groepsgevoel creëren. Daarnaast konden kinderen dan ook gestimuleerd worden om aan sport te

⁸⁴ Actie "Sport, zelfs ik doe het..." 28 oktober 1987 Werkcommissie Punt 6.

⁸⁵ Werkcommissie 21-10-1987, punt 2A, vergadering Begeleidingscommissie Migrantensportwerk, Gemeente Rotterdam.

⁸⁶ Schrover, M., 'Pillarization, Multiculturalism and Cultural Freezing Dutch Migration History and the Enforcement of Essentialist Ideas', *The Low Countries Historical Review* (2010) Vol.125:2-3: 329-354.

gaan doen en zouden deze zich wel aansluiten bij bestaande verenigingen. Dit omdat zij dicht bij de Nederlandse cultuur stonden werd gedacht.

Als we kijken naar de theorie van Parekh over multiculturalisme, dan is er weinig van gemeenschappelijke diversiteit terug te zien in het nationaal en Rotterdamse sportbeleid. Migranten wel hun eigen cultuur mee en bleven ook binnen deze cultuur leven, maar het verschil was dat er in dit sportbeleid niet vanuit werd gegaan dat het doel van deze migranten was om hun eigen cultuur te behouden en door te geven aan volgende generaties. Zelforganisatie kwam veelal niet uit de minderheden zelf. Het bleef een top-down beleid, waarin overheid buurthuizen, zwembaden en verenigingen bleef subsidiëren om aparte groepen in te richten voor minderheden. Er was sprake van een zekere verzuiling, waarin etnische groepen bij elkaar bleven. De theorie van Joppke over multiculturalisme past beter bij het nationale en Rotterdamse sportbeleid. De eigen identiteit en cultuur van de minderheid werd door de meerderheid erkent en er werd geprobeerd deze minderheid gelijk te trekken aan de heersende cultuur. Hoewel de nota Minderheden en Sport misschien voor een stimulans zorgde voor sporten onder minderheden, voorzag het niet in de integratie die de gemeente en de landelijke overheid voor ogen hadden.

De jaren negentig

3.1 Het Nederlandse beleid ten opzichte van minderheden en sport

In de jaren negentig was het doel van het landelijke sportbeleid: het mogelijk maken van verantwoorde sportbeoefening voor ieder die dat wil. Sport als bijdrage aan sociale cohesie werd een belangrijk uitgangspunt. Nieuw binnen dit sportbeleid was het creëren van vier prioriteitsgroepen. Dit waren ouderen, minderheden, chronisch zieken, gehandicapten en vrouwen. Deze doelgroepen werden geacht drempels en belemmeringen te ondervinden ten aanzien van het beoefenen van sport. Ouderen, chronisch zieken en gehandicapten werden vaak gehinderd doordat sport niet aansluit op het fysieke kunnen, of doordat accommodaties niet goed bereikbaar waren. Ook konden deze groepen moeilijk te bereiken zijn. Minderheden werden sinds de Minderhedennota van 1983 gezien als een groep in een achterstandssituatie. Dit kwam omdat het Minderhedenbeleid etnische afkomst koppelde aan sociale-economische achterstand. Deze gedachtegang veranderde wel deels in de jaren negentig, maar minderheden bleven binnen het sportbeleid wel een groep die door sociale-economische achterstand een afstand bleven behouden met de rest van Nederland. Het tweesporenbeleid werd gehandhaafd.⁸⁷

Om aan het sportbeleid te voldoen ging de overheid zich richten op het veiligstellen van de kwaliteit van de sportbeoefening vanuit sociaal-cultureel, gezondheid en milieu oogpunt. Daarnaast kwam er extra aandacht voor sportvoorzieningen. Verschillende beleidsprogramma's moesten dit mogelijk maken voor minderheden. Het programma 'Sport en vernieuwing' beoogde mensen uit achterstandswijken meer bij de samenleving te betrekken. Sportvoorzieningen in deze wijken en het beoefenen van sport in de wijk werden gezien als bevordering van de integratie.⁸⁸

In de kabinetsnota van 1996 'Wat sport beweegt' werden er vier waarden van sport genoemd. Zo zou sport een intrinsieke waarde hebben, de maatschappelijke betekenis van sport werd gelegd doordat velen sport leuk vinden om te doen. Het zou een vormende en sociale waarde hebben; al sportende leerde men normen, waarden en vaardigheden. Ook zou sport een gezondheidswaarde hebben, omdat het een gezonde activiteit is met een positieve werking op zowel het fysieke als het mentale functioneren van de mens. Maar de overheid voorzag in sport ook een belangrijke sociaal-integratieve waarde. Door middel van sportbeoefening in sociaal verband zou de sociale cohesie worden versterkt en ontstaan er persoonlijke contacten en relaties. Mensen bouwen vriendenkringen en relatienetwerken op en het gemeenschapsgevoel zou er door worden versterkt.⁸⁹

⁸⁷ Kamerstuk 28689 nr. 11, Tweede Kamer der Staten-Generaal (16-01-2004).

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ Kamerstuk 28689 nr. 11, Tweede Kamer der Staten-Generaal (16-01-2004).

Volgens een onderzoek van Elling gebeurt dit wel, maar is dat sport en gender gevoelig. Daarnaast speelt ook mee wat de ambities van een team zijn en de motivatie van teamgenoten om mee te doen. Daarnaast worden er wel deels bruggen geslagen tussen verschillende etniciteiten en worden er sociale contacten gelegd, maar gaat dit ook gepaard met sociaal onderscheid en uitsluiting. Sporten zoals voetbal, wat van oudsher wordt gezien als een mannelijke sport, zorgt door middel van mannelijke bindingsrituelen misschien wel voor integratie van verschillende etniciteiten maar zijn vaak ook gebaseerd op heteroseksisme en homofobie.⁹⁰ Sporten kan dus op zekere hoogte een sociaal-integratieve waarde hebben, maar het kan ook juist leiden tot een diepere kloof.

Deze laatste waarde werd in de nota gepresenteerd als prioriteit. De nadruk kwam te liggen op bestaande sportorganisaties, waarin minderheden konden sporten in eigen of gemengde teams en werden gestimuleerd om actief te zijn in vrijwillige of beroepsmatige kadersfuncties. Ook bleef de overheid het oprichten van eigen organisaties stimuleren, doordat er uit onderzoek was gebleken dat minderheden wel op straat sporten, maar geen aansluiting vonden bij bestaande organisaties. Emancipatie binnen eigen kring was volgens de nota ook nodig.⁹¹

Uit onderzoek van Legendijk en Genugten in 1995, in opdracht van het WVC, bleek dat ook gemeenten sport nog steeds zagen als een middel dat integratie van bevolkingsgroepen kon bevorderen. Volgens het onderzoek had het sportstimuleringsbeleid van de jaren tachtig, die eerst gericht was op sportactiviteiten, plaats gemaakt voor een socialevernieuwingsbeleid. Dit betekende dat behalve integratie binnen sportverenigingen, integratie in de buurt of wijk meer aandacht kreeg. De kwaliteit van de leefomgeving nam een belangrijke plaats in. Sportstimulering zou, volgens het onderzoek, hierin een rol kunnen spelen door de participatie van achterstandsgroepen te verhogen. Sociale integratie van verschillende bevolkingsgroepen zou een onderdeel kunnen spelen in het streven naar een betere leefomgeving. In de jaren tachtig lag de focus op sociale integratie en sportieve integratie, maar niet op het verhogen van sportdeelname door minderheden op zich. Door in het sportstimuleringsbeleid de nadruk op integratie te leggen waren gemeenten terughoudend met het scheppen van voorwaarden tot zelforganisatie van allochtonen.⁹²

⁹⁰ Elling, A., 'We zijn vrienden in het veld. Grenzen aan sociale binding en 'verbroedering' door sport.', *Pedagogiek* (2004), Vol. 24:4: 342-360.

⁹¹ Kamerstuk 28689 nr. 11, Tweede Kamer der Staten-Generaal (16-01-2004).

⁹² Legendijk, E. en Gugten van der, M., 'Sport en allochtonen: feiten, ontwikkelingen en beleid (1986-1995)', Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, (1996).

3.2 De situatie in Rotterdam

In de jaren negentig bleef segregatie in buurten in Rotterdam bestaan. Sommige deelgemeente kende een hoge concentratie van minderheden, terwijl andere deelgemeente juist een hoge concentratie kende van mensen met een Nederlandse afkomst. Zo kende Delfshaven een hoge concentratie van inwoners met een Surinaamse achtergrond. Ongeveer 30.000 bewoners waren van Nederlandse afkomst, terwijl rond de 10.000 van Surinaamse afkomst, de gehele jaren negentig. Maar ook woonde in de deelgemeente ook een hoog aantal inwoners met een Turkse en Marokkaanse achtergrond, zo'n 9.000 inwoners met een Turkse achtergrond en 7.500 met een Marokkaanse. Alleen deelgemeente Feijenoord had eenzelfde soort concentratie, van rond 35.000 inwoners met Nederlandse afkomst en rond de 11.000 inwoners met een Turkse afkomst, 8.000 met een Surinaamse achtergrond en 5.000 met een Marokkaanse. In deze deelgemeenten woonde ook andere etnische minderheden waardoor de meerderheid in sommige jaren minderheden betrof. Grote deelgemeenten zoals Kralingen-Crooswijk en Prins Alexander kende juist relatief weinig minderheden in vergelijking met inwoners met een Nederlandse afkomst. Maar er waren ook deelgemeenten zoals Charlois waar een kleine helft bestond uit minderheden.⁹³

3.3 Het Rotterdamse gemeentelijke sportbeleid

Op 5 oktober 1992 werd er een kopie van het artikel 'Sport als hefboom van verandering' uit het oktobernummer van het tijdschrift *Lokaal Bestuur*, op verzoek van burgemeester Bram Peper, rond gestuurd naar de leden van de commissie Deelgemeenten, Sport en Recreatie en Welzijnzaken. Dit artikel deed verslag van de presentatie van het rapport 'Sport als inspiratie voor onze samenleving', ontwikkelt door de stuurgroep 'Sport en Maatschappij'. In deze stuurgroep namen deel; de voorzitter van het Nederlands Olympisch Comité (NOC), de commissaris van de Koning (CdK), voorzitter van de het Verbond Nederlandse Ondernemingen (VNO), voorzitter hoofddirectie Rabobank, waarnemer van het WVC, voorzitter van de Nederlandse Sport Federatie (NSF) en de burgermeester van Rotterdam, Bram Peper. In dit verslag werd er kritisch gekeken naar het gepresenteerde rapport, die voornamelijk vond dat sport een centrale plaats moest krijgen in het denken. Het besef moest komen dat sport van groot maatschappelijk gewicht kon zijn, en wanneer overheden dat doorhadden zou er een beter klimaat komen waarin concrete plannen konden worden gemaakt.⁹⁴

Als onderdeel van de stuurgroep en als hoofd van een lokale overheid, werd Peper geïnterviewd over het belang van sport in de maatschappij en rol van de lokale overheid hierin.

⁹³ Gemeente Rotterdam Buurtmonitor, geraadpleegd: <https://rotterdam.buurtmonitor.nl/jive>.

⁹⁴ Van Engelen, G., 'Sport als hefboom van verandering', *Lokaal Bestuur* (oktober 1992)

Aangesloten bij de PvdA was Peper teleurgesteld in de rol die sport kreeg toebedeeld de laatste jaren, ook vanuit zijn eigen partij. Hij vond dat aan het eind van de jaren tachtig, de sociale functie van sport werd vergeten.

‘Duizenden mensen beoefenen sport, duizenden spannen zich vrijwillig in. Ze kunnen er hun burgerzin in kwijt.’⁹⁵

Volgens Peper was dat niet alleen waardevol voor die mensen, maar moest de politiek sport ook waarderen. Al kon het volgens Peper beter in Rotterdam, toch was hij al erg enthousiast in wat zij als stad voor sport deden. Zo trok Rotterdam per jaar een miljoen uit voor de Rotterdamse Sportstichting. Deze stichting had als doel om in samenwerking met scholen en bedrijven veebelovende jongeren, topsporters in de dop, te helpen te begeleiden. Topsport zou bijdrage aan een ontwikkeling van een brede sportbeoefening. Volgens Peper diende topsport als voorbeeldfunctie en was het daarom van belang.⁹⁶

Dat topsport ook echt bijdraagt aan de ontwikkeling van een brede sportbeoefening, is niet empirisch bewezen. Studies hebben een correlatie aangetoond tussen topsportprestaties enerzijds en verhoogde sportparticipatie anderzijds, maar er is nog niet kwalitatief vertoond dat het daadwerkelijk een stimuleren effect heeft op gehad op de omvang van de sportbeoefenaars. Wel zou het invloed hebben op korte termijn. Wanneer een land het bijvoorbeeld goed doet in een bepaalde sport tijdens de Olympische Spelen, is er waargenomen dat verenigingen van deze sport een ledentoeename krijgen. Dit is alleen van korte duur.⁹⁷ Knoppers stelt in haar artikel dat topsport wel kan stimuleren tot beweging bij jongeren, met als doel een sportief lichaam krijgen. Door de zichtbaarheid van topsporters en hun lichamen in de media, kunnen jongeren hieraan een voorbeeld nemen.⁹⁸ Tot deze conclusie kwam ook een rapport van de dienst Sport en Recreatie. Hierin werd aangegeven dat topsport een belangrijke ‘vlaggeschipfunctie’ had en dat het expliciete erkenning en ondersteuning behoeft. Ex- en huidige topsporters konden een bijdragen leveren om enthousiasme over sport op te wekken. Alhoewel de waardering voor topsport was toegenomen van kijkers, sponsors en media voor de amusementswaarde van sport, kon topsport nog niet zelfstandig als een bedrijfstak overleven. Door ondersteuning van de overheid, in dit geval de gemeente, kon de gemeente de topsport ondersteunen en de topsport het stimuleringsbeleid van de gemeente voor

⁹⁵ Van Engelen, G., ‘Sport als hefboom van verandering’, *Lokaal Bestuur* (oktober 1992).

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ Bottenburg van, M., Elling, A., Hover, P., Brinkhof, S., Romijn, D., ‘De maatschappelijke betekenis van topsport’, Mulier Instituut, Departement voor Bestuurs- en Organisationswetenschap (USBO) Universiteit Utrecht, (2011).

⁹⁸ Knoppers, A., ‘Wat brengt sport teweeg?’, Oratie (15 november 2016, Universiteit Utrecht).

sport.⁹⁹ Dit beleid werd pas in Rotterdam echt vormgegeven in de begin jaren van 2000, met de komst van Rotterdam Sportsupport, maar daarover in hoofdstuk vier meer.

Op 2 december 1992 diende d'Ancona, minister van WVC, een advies in bij de Tweede Kamer over een herinrichting van het nationale sportbeleid. Na aanleiding van het uitgekomen rapport 'Sport als inspiratie voor de maatschappij', die geen eisen stelde aan het sportbeleid, zag d'Ancona een kans om het sportbeleid te decentraliseren en de rol van de nationale overheid te verkleinen.¹⁰⁰ Dit zorgde voor ophef binnen de gemeenten. Rotterdam sloot zich met andere gemeenten aan bij het standpunt van de VNG.¹⁰¹

Het belangrijkste bezwaar was dat er door de projectgroep die advies heeft gegeven aan de minister, onvoldoende rekening was gehouden met de bestaande bestuurlijke verhoudingen in het sportbeleid. In de brief van de minister werd aangegeven dat de NSF zonder overheidbemoeienis zou verder opereren, omdat de minister een grote rol voorzag in los staande organisaties. In de brief van de VNG werd de zorg geuit dat deze veranderende verhouding, invloed zou hebben op de verhouding tussen rijksoverheid en gemeenten. De gemeenten voorzagen vooral problemen in het gemeentelijk sportbeleid wanneer het aankwam op onderdelen als het accommodatiebeleid en het stimuleringsbeleid. De rijksoverheid ging namelijk over de prioriteit die werd toegekend aan deze verschillende voorstellen op dit gebied. Dit deed de overheid in overleg met organisaties van gemeenten en NSF, maar de eindverantwoordelijkheid lag bij hen. Door het terug trekken van de rijksoverheid zou de verschillende belangen van georganiseerde sport en ongeorganiseerde sport, van verenigingen versus andere organisatievormen, niet kunnen worden afgewogen. NSF was namelijk gericht op georganiseerde sport, waardoor andere vormen ondergesneeuwd zouden worden. Er zou worden voorbij gegaan aan het belang van gemeenten en provincies of niet in organisatie verenigde (individuele) sporters.¹⁰²

Minderheden waren hierdoor met name kwetsbaar. Uit onderzoek is gebleken dat minderheden namelijk wel sporten, maar zich minder snel hierin organiseren of aansluiten bij een

⁹⁹ Rapport 'Sport: vergroting positieve effecten door meer samenwerking', Dienst voor Sport en Recreatie (1993).

¹⁰⁰ Dossiernummer 070-3406382, Standpunt op het advies van de projectgroep herinrichting landelijk sportbeleid, Aan de voorzitter van de Tweede Kamer door drs. H. d'Ancona (2 december 1992).

¹⁰¹ Kenmerk OCSR/300196, Standpunt minister inzake herinrichting landelijk sportbeleid, Aan de leden van de commissie voor recreatie, sport en toerisme door de secretaris van de commissie voor recreatie, sport en toerisme F. Th. De Graaf (6 januari 1993).

¹⁰² Kenmerk OCSR, Advies van de projectgroep herinrichting landelijk sportbeleid, Aan de leden van de vaste kamercommissie voor welzijn en cultuur door Vereniging van Nederlandse Gemeenten (6 januari 1993).

organisatie.¹⁰³ In wijken met een bevolking uit lagere sociaal-economische klassen wordt wel gesport, maar dat gebeurt op straat of op een veldje in de buurt.¹⁰⁴ Juist voor die buurten was aandacht voor de sport van belang, omdat een in deze wijken accommodatie en materiaal om te sporten moest worden ingericht.¹⁰⁵ Toch werd het beleid uitgezet door de minister van het WVC doorgezet.¹⁰⁶

Maar binnen de gemeente Rotterdam was al eerder gedecentraliseerd. In december 1991 zette de gemeenteraad Beleidsnota 1991-1994 uit, waarin werd aangegeven dat alle deelgemeenten de verantwoordelijkheid kregen over bijna alle sport- en recreatievoorzieningen binnen de deelgemeente. Hierbij moet worden gedacht aan het inrichten van sportvelden, sporthallen en andere voorzieningen. Daarbij werden deze deelgemeenten geacht om de focus te leggen op bepaalde groepen uit de bevolking, of voor buurt of wijken waar nog geen sprake was van sociale integratie of een stabiel woonklimaat. Hieronder vielen de vier prioriteitsgroepen die ook werden gestimuleerd in het landelijk beleid, de ouderen, minderheden, chronisch zieken, gehandicapten en vrouwen.¹⁰⁷ De focus verschilde wel per deelgemeente, aangezien de ene deelgemeente meer ouderen bevatte en de andere deelgemeente meer minderheden. Hierdoor lagen per deelgemeente de behoeften ergens anders en waren zij daarvoor vrij in om dit in te vullen. Basiscriteria bij elke prioriteitsgroep waren stimulering, emancipatie, integratie, educatie en vorming.¹⁰⁸

Maar de eindverantwoordelijkheid lag nog steeds bij de gemeente, vertegenwoordigd in de Dienst Sport en Recreatie. Deelgemeenten hadden de verantwoordelijkheid te inventariseren naar de behoeften van de bewoners en te kijken waar zij konden bezuinigen. Maar de gemeente subsidieerde alleen nog sportactiviteiten waarvan zij vonden dat deze gericht waren op “waarden” en op “kansen”. Hoe dat precies gemeten werd wordt nergens duidelijk. Naar waarschijnlijkheid keek de gemeente in hoeverre de activiteiten voldeden aan elke basiscriteria, alhoewel dat ook deels subjectief is. Subsidie werd verstrekt aan het opzetten van projecten, maar wanneer het project

¹⁰³ Nielsen, G., Hermansen, B., Bugge, A., Dencker, M. en Andersen Bo, L., ‘Daily physical activity and sports participation among children from ethnic minorities in Denmark’, *European Journal of Sport Science* (2011), Vol. 13:3: 321-331.

¹⁰⁴ Deelen, I., Burgers, N., Jansen, M. en Koelemail, ‘Sport in sociaalruimtelijk perspectief’, *Agora* (2015), Vol. 1: 4-7

Theeboom, M., ‘De sociale waarde van sport. Alternatieven voor kansengroepen op lokaal vlak’, A. De bisschop, W. DeVriendt, J. Kerremans, B. Rogé, T. Vandriessche, & I. Van de Walle (Eds.), *Zonder doel kan je niet scoren. Momenten met focus op sportparticipatie van kansengroepen. Momenten*, (2011) 10-15.

¹⁰⁵ Kenmerk OCSR, Advies van de projectgroep herinrichting landelijk sportbeleid, Aan de leden van de vaster kamercommissie voor welzijn en cultuur door Vereniging van Nederlandse Gemeenten (6 januari 1993).

¹⁰⁶ Kenmerk OCSR/300674 AB 93/22, Advies van de projectgroep herinrichting landelijk sportbeleid, Aan de leden van de vaster kamercommissie voor welzijn en cultuur door Vereniging van Nederlandse Gemeenten (26 januari 1993).

¹⁰⁷ ‘Notitie Sport en Recreatie’, Deelgemeente Hillergersberg-Schiebroek (juni 1993).

¹⁰⁸ Ibidem.

financieel, organisatorisch en inhoudelijk succesvol was, dan kwam de verantwoordelijkheid bij de bewoners zelf te liggen en moesten zij deze taken overnemen.¹⁰⁹

In deelgemeente Rotterdam-Noord werd bijvoorbeeld in 1993 subsidie aangevraagd voor sportproject 't Lispunt. Het initiatief kwam tot stand door stichting Welzijn Centrum Noord. Dit project was gericht op jonge werklozen, die de deelgemeente wilde motiveren door middel van sport. Met namen jonge minderheden zonder werk woonde in de omgeving van het buurthuis, maar met deze groep was slecht contact. De schuld gaf men aan het tekort van sportbegeleiders met een andere etnische achtergrond dan Nederlands. Wat het doel van dit project was, was om deze werkloze jongeren een scholingstraject aan te bieden waarmee zij konden doorstromen naar het reguliere scholings aanbod op sport. Middels het aanbieden van meerdere scholingstrajecten zoals fitness instructeur of basis-sportleider binnen het buurthuis, konden jongeren zich ontwikkelen en daarna misschien ergens anders aan het werk. Zo'n tien jongeren zouden kunnen worden aangenomen voor het project.¹¹⁰ De subsidie werd geaccepteerd.¹¹¹ Of het een succes was is meer onderzoek voor nodig binnen de deelgemeente zelf, aangezien het archief van de Dienst van Sport en Recreatie hier geen antwoord op geeft. Wel paste het initiatief binnen de gedachte van de landelijke en gemeentelijke overheid om de verantwoordelijkheid bij de minderheden zelf te leggen. Een springplank werd gegeven, nu werd er verwacht dat zij zich zelf verder zouden ontwikkelen.

In 1996 werd er door de Dienst Sport en Recreatie een sportstimuleringsproject gestart. Dit project had als doel om binnen de deelgemeenten het aanbod van sportactiviteiten te handhaven, het bevorderen van de eigen verantwoordelijkheid van de burgers, zelforganisatie en nieuwe groepsvorming binnen de sport. Het moest niet alleen de maatschappelijke functie van sport versterken maar ook het sportgedrag van de bewoners. Elke deelgemeenten kreeg een sportleider toegewezen en aan de hand van de omvang of de problematiek in de deelgemeente, een aantal medewerkers. Opvallend is dat in deelgemeenten zoals Rotterdam-Noord, Delfshaven en Charlois, waar de concentratie van minderheden vrij hoog lag, de focus lag op het stimuleren van achterstandsjongeren en sport. Dit terwijl dat bij andere deelgemeenten minder of niet aan de orde was.¹¹² Zo woonde er in 1996 ongeveer 38.000 inwoners in Delfshaven met een niet-westerse achtergrond, tegenover ongeveer 30.000 inwoners met een westerse achtergrond.¹¹³ De focus in deze deelgemeente lag dan ook op de ontwikkeling van sportnetwerken per wijk, sport en scholieren

¹⁰⁹ 'Notitie Sport en Recreatie', Deelgemeente Hillergersberg-Schiebroek (juni 1993).

¹¹⁰ 'Beleids/werkplan 1993 Sportproject Lispunt', Stichting Welzijn Centrum Noord (1993).

¹¹¹ Subsidie-aanvraag sportproject 't Lispunt, Dienst Sport en Recreatie (1993).

¹¹² Nota 'Sportstimulering', Dienst Sport en Recreatie (oktober 1996).

¹¹³ Gemeente Rotterdam Buurtmonitor, geraadpleegd: <https://rotterdam.buurtmonitor.nl/jive>.

en georganiseerde sport.¹¹⁴ In deelgemeente IJsselmonde waar rond de 50.000 inwoners met een westerse achtergrond woonde tegenover ongeveer 7.700 inwoners met een niet-westerse achtergrond, lag het de focus op veiligheid, werkgelegenheid en wijkbeheer.¹¹⁵ In een deelgemeente als IJsselmonde, blijkt het integratieve aspect van sport minder van belang. Waar in Delfshaven doormiddel van sport netwerken moeten worden gecreëerd, blijkt dit in IJsselmonde ondergeschikt. Hieruit kan worden opgemaakt dat sportstimulering wel degelijk alleen gericht was op minderheden en niet op gehele bevolking van Rotterdam.

Dit kan duiden op de gedachte dat door middel van het stimuleren van sport bij jongeren, dit het integratieproces bij minderheden kan verbeteren. Walseth vindt in haar onderzoek bewijs dat er een gevoel van 'erbij horen' kan ontstaan, bij bijvoorbeeld een sportclub. Zij geeft alleen geen direct verband met integratie.¹¹⁶ Ook Spaaij ziet sport als een relatief autonoom veld waarvoor er meer nodig is op basis van familie, educatie, arbeidsmarkt en overheidsbeleid, om sociale mobiliteit van achterstandsjongeren te vergroten.¹¹⁷

Maar voornamelijk lag de focus van de gemeente zich op het verschaffen van omstandigheden die sporten mogelijk maakte. Zo werd in 1997 uit onderzoek duidelijk dat minderheden sneller geneigd waren te sporten wanneer er bij hen in de buurt er de mogelijkheid toe was.¹¹⁸ Daarnaast werden projecten zoals het project 't Lispunt ondersteunt, maar lag de verantwoordelijkheid hiervoor bij de buurtbewoners zelf. Dit is kenmerkend voor het beleid vanaf 1996 tot en met 1998. Alhoewel er een focus kwam te liggen op sport in de wijk, waarin buurthuizen, plaatselijke zwembaden en vrijwilligersorganisaties een centrale rol speelde, gaf de gemeente alleen subsidie. De buurt en de bewoners waren volgens de gemeente zelf aan zet en moesten zelf hun verantwoordelijkheid dragen. Om subsidie te ontvangen bleven de vier prioriteitsgroepen in stand, maar de organisatie moest zelf gedragen worden.¹¹⁹

¹¹⁴ Nota 'Sportstimulering', Dienst Sport en Recreatie (oktober 1996).

¹¹⁵ Gemeente Rotterdam Buurtmonitor, geraadpleegd: <https://rotterdam.buurtmonitor.nl/jive>.
Nota 'Sportstimulering', Dienst Sport en Recreatie (oktober 1996).

¹¹⁶ Walseth, K., 'Sport and belonging', *International Review for the Sociology of Sport* (2006), Vol. 41:3: 447-464.

¹¹⁷ Spaaij, R., 'Sport as a Vehicle for Social Mobility and Regulation of Disadvantaged Urban Youth: Lessons from Rotterdam', *International Review for the Sociology of Sport* (2009), Vol. 44:3-2: 247-264.

¹¹⁸ Sportstimuleringsbeleid in Rotterdam: deelgemeenten centraal, Dienst Recreatie Rotterdam (november 1996).

¹¹⁹ 'Jeugdparticipatie. Samenvatting van het rapport Jeugdparticipatie', Dienst Recreatie Rotterdam (oktober 1997).

'Jeugdparticipatie. Samenvatting van het rapport Jeugdparticipatie', Dienst Recreatie Rotterdam (september 1998).

3.4 Concluderende opmerkingen

Het gemeentebestuur in de jaren negentig in Rotterdam liet net als in het landelijk beleid de focus op minderheden varen. Minderheden en sportparticipatie was nog wel een prioriteit, maar niet meer de enige. Er werd ruimte gemaakt voor andere groepen die een achterstand konden oplopen in de samenleving. Sport werd niet alleen gezien als integratiemiddel voor minderheden, maar ook voor ouderen, gehandicapten en vrouwen.

Daarmee komt het beleid overeen met wat Roggeband en Verloo in hun artikel. Minderheden werden langzaam neergezet als een achterstandsgroep. Vanuit daar werd het beleid ingericht. Van deelgemeenten werd gevraagd sport te stimuleren, maar geld werd er alleen beschikbaar voor gesteld wanneer het aanspraak maakte op een van de prioriteitsgroepen. Moesten zij kunnen meedoen, of moesten zij meedoen? Dit is de vraag die overblijft wanneer er gekeken wordt naar de jaren negentig. Sport werd gestimuleerd maar dat kon nog steeds binnen eigen verenigingen. Voor minderheden werd daar ook nog steeds hulp voor geboden, zei het minder expliciet dan in de jaren tachtig. Het multiculturalisme van Joppke zette dus nog voort, alhoewel er vanuit de overheid wel al een neiging was naar assimilatie. Het behouden van de eigen cultuur werd in de jaren negentig in het sportbeleid minder van belang geacht. Minderheden werden in het Rotterdamse sportbeleid niet meer apart genomen en de cultuur werd minder erkent. Het doel was om alle achterstandsgroepen, waar minderheden nu onder vielen, aan het sporten te krijgen, binnen eigen vereniging of daarbuiten. Berry koppelt dit aan het verliezen van de eigen cultuur wat vervlochten is met een voorkeur voor interactie met de dominante cultuur. Zover was het in deze jaren nog niet, maar de mogelijkheden vanuit de nationale overheid en de gemeente Rotterdam om binnen het sportbeleid de eigen cultuur te behouden, werden steeds minder.

Er werd voornamelijk gekeken vanuit gemeentelijk niveau, een top-down beleid bleef aangevoerd. Daarin werden deelgemeenten vooral gewezen op hun verantwoordelijkheid tegenover bijvoorbeeld minderheden. Buurthuizen werden ingericht om groepen achterstandjongeren via sport bij de buurt te betrekken. In verslagen valt steeds minder het woord minderheden, omdat deze naar waarschijnlijkheid binnen de groep van achterstandjongeren waren geplaatst. In de jaren tachtig werd er continue onderscheid gemaakt tussen de minderheid en de meerderheid, in de jaren negentig veel minder.

De gemeente stimuleerde maar hield ook meer afstand en wees de bewoners op hun eigen verantwoordelijkheid om sport in het leven te houden in hun deelgemeente, wijk of buurt. Daarin stelde ze geen specifieke eisen aan wie deze verantwoordelijkheid moest dragen, behalve dat het beleid van de verantwoordelijken gericht moest zijn op de prioriteitsgroepen. Er bleef dus een focus

op minderheden, maar minderheden werden niet de rol van organisator toebedeeld. Hiermee hield de gemeente een verzuiling in stand.

De begin jaren van 2000

4.1 Het Nederlandse beleid ten opzichte van minderheden en sport

In 1999 werd het rijksbeleid 'Breedtesportimpuls (BSP)' geïntroduceerd. De doelstelling hier van was dat gemeenten en lokale organisaties initiatieven konden ontplooiën die bijdroegen aan een duurzame verbetering van het lokale sportaanbod, zo niet in samenwerking met andere sectoren. Daarnaast was het van belang dat het BSP sportactiviteiten zou bevorderen die ook binnen andere maatschappelijke projecten zouden passen.¹²⁰ Dat wil zeggen dat met het BSP, gemeenten werden aangemoedigd om meer aandacht te besteden aan sportdeelname door doelgroepen die ondervertegenwoordigd waren. Hierbij werd vooral gekeken naar projecten in achterstandsbuurtten en -wijken. De sportsector op lokaal niveau moest enerzijds worden versterkt, terwijl anderzijds ook maatschappelijke doelstellingen met sport moesten worden bereikt.¹²¹ Dit beleid was een aanvulling op het bestaande beleid van 1996, opgenomen in de nota 'Wat sport beweegt'. In dat beleid werden er doelgroepen gecreëerd waarop de focus lag binnen het sportbeleid. Deze doelgroepen bleven van belang, maar de overheid hoopte met het BSP door middel van meer doelgerichte en doelbewuste inzet van activiteiten op lokaal niveau, sport een prioriteit te maken.¹²²

Alhoewel dus bepaalde groepen nog steeds een extra focus hadden, volgde het BSP ook de nieuwe welzijnsnota 'Werken aan sociale kwaliteit'. In deze welzijnsnota werd voornamelijk met de vinger gewezen naar de individualisering van de samenleving, wat zou kunnen leiden tot een bedreiging van de sociale cohesie. Maatschappelijke participatie werd van belang, wat een uitgangspunt werd voor de nieuwe welzijnsnota. Zeker lokale overheden hadden een taak om de burgers sociaal te activeren. Hierdoor zouden risico groepen niet buiten de maatschappij hoeven te vallen.¹²³ Sportorganisaties waren laagdrempelige manier voor mensen om zich maatschappelijk en sociaal betrokken te voelen. Hierdoor werden deze organisaties weer van belang en vervulde sport een belangrijke rol in het nieuwe beleid.

Het BSP was ontwikkeld door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), het voormalige ministerie WVC. Dit omdat in de jaren negentig het cultuurbeleid verschoof naar het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Doormiddel van het BSP werd een rijkssubsidie

¹²⁰ Rapportage Tussenstand breedtesportimpuls voor gemeenten en bonden in 2002. 1-meting evaluatieonderzoek breedtesportimpuls, Marktplan Adviesgroep B.V (2002).

¹²¹ Rapportage Integratiebeleid Etnische Minderheden 1999, Tweede Kamer der Staten Generaal (1999-2000).

¹²² Kamerstuk 26632 nr. 1, Tweede Kamer der Staten-Generaal (28-06-1999).

¹²³ Kamerstuk 25152 nr. 2, Tweede Kamer der Staten-Generaal (04-12-1996).

beschikbaar gesteld voor gemeenten, landelijke sportorganisaties, sportbonden en in 2001 ook provincies. Om voor subsidie in aanmerking te komen, moesten gemeenten, provincies en sportbonden een projectvoorstel indienen bij het VWS. Deze projecten werden na goedkeuring dan voor zes jaar ondersteund. Sportorganisaties konden via een jaarlijkse integrale subsidieaanvraag, eenmalig aanspraak maken op geld vanuit de BSP.¹²⁴

Door het verschijnen van twee onderzoeken, paste de rijksoverheid haar beleid aan.¹²⁵ In het rapport 'Integratie en Sport' bepleitte Duyvendak dat de overheid juist niet de nadruk op sport moest leggen wanneer het aankwam op integratie, aangezien dat een vrijetijdsbesteding is. Integratie moest, volgens Duyvendak, eerst plaatsvinden in publieke domeinen zoals wonen, werken en onderwijs. De doelstelling van overheden moest daarom niet het stimuleren van sport tussen verschillende etniciteiten zijn, maar gericht zijn op het bevorderen van sport bij minderheden. Hetzelfde doel moest worden gesteld als bij de etnische meerderheid: welzijn, gezondheid, maatschappelijke participatie etc.¹²⁶

In een ander rapport, 'Etnische Tweedeling in de sport', werd onderzocht wat de motieven waren om te sporten in eigen kring. Hieruit bleek dat in eigen kring niet alleen werd gesport, maar dat er ook andere functies vervuld werden zoals bijvoorbeeld vrijwilligerswerk. Ook sprak hieruit dat er een behoefte was aan zelforganisatie.¹²⁷ Door middel van de regeling 'Zelforganisaties Minderheden' van 2001, wilde VWS tijdelijk minderheden stimuleren. Er werd een helpdesk ingericht, die erop gericht was om de aanvraag voor subsidies vanuit minderheden organisaties te begeleiden. Daarnaast wilde het met name minderheden organisaties op lokaal niveau ondersteunen, zodat er een rol voor hen was weg gelegd in bestuur, voorzieningen en andere organisaties.¹²⁸ Deze regeling kwam te vervallen op 1 januari 2004.¹²⁹

In 2005 veranderde de visie van de rijksoverheid weer. Er zouden groepen zijn die een te grote economische, sociale en culturele afstand hadden met de zogenoemde "hoofdstroom" van de samenleving. In de nota 'Breed Initiatief Maatschappelijke Binding' werd er zorg over geuit.

¹²⁴ Rapportage Tussenstand breedtesportimpuls voor gemeenten en bonden in 2002. 1-meting evaluatieonderzoek breedtesportimpuls, Marktplan Adviesgroep B.V (2002).

¹²⁵ Rapportage Integratiebeleid Etnische Minderheden 1999, Tweede Kamer der Staten Generaal (1999-2000).

¹²⁶ Duyvendak, J.W., Krouwel, A., Boonstra, N., & Kraaijkamp, R., *Integratie door sport? Een onderzoek naar gemengde en ongemengde sportbeoefening van allochtonen en autochtonen*, (1998, Rotterdam).

¹²⁷ Rapport 'Etnische tweedeling in sport', onderzoek in opdracht van NOC*NSF, (1999).

¹²⁸ Rapportage 'Integratiebeleid Etnische Minderheden 1999', Tweede Kamer der Staten Generaal (1999-2000).

¹²⁹ Wet Tijdelijke stimuleringsregeling zelforganisaties minderheden, geraadpleegd: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0013136/2001-12-14> op 6 juni 2019.

‘De snelle veranderingen in de samenleving brengen spanningen met zich mee die manifest worden bij dramatische gebeurtenissen zoals de moord op Theo van Gogh.’¹³⁰

De regeling Breed Initiatief Maatschappelijke Binding (BIMB) richtte zich met name op minderheden, die zich volgens de nota het meest zouden onttrekken uit de samenleving. Er moest weer binding en betrokkenheid ontstaan. Dit zou kunnen worden gecreëerd door middel van samenwerking binnen bedrijven, gebedshuizen, wijken en buurten. Het zou ook leiden tot een zekere “algemene waarden”. Naast werk, ondernemerschap en onderwijs, was er een belangrijke taak hierin weg gelegd voor sport. Sport moest weer als bindmiddel dienen voor de jeugd in de wijk. Het uitgangspunt werd dat maatschappelijke binding werd bereikt door jongeren elkaar te laten ontmoeten. Sport- en vrijetijdsactiviteiten moesten in verschillende wijken worden georganiseerd en vooroordelen op basis van culturele verschillen bestrijden en belemmeringen om elkaar te ontmoeten weg nemen. Minderheden organisaties moesten gaan samenwerken met andere sportverenigingen en welzijnsorganisaties.¹³¹

4.2 De situatie in Rotterdam

In 2005 verscheen er voor de tweede keer het rapport ‘Staat van Rotterdam’. In dit rapport wordt beschreven hoe Rotterdam ervoor staat. De eerste verscheen in 2004, maar het rapport van 2005 is accurater door het gebruik van meerdere onderzoeken. Rondom 2001 begon de migratie vanuit het buitenland naar Rotterdam af te nemen. Vanaf 2003 was er sprake van een sterke daling.¹³² Deze daling kan verklaart worden doordat er eind jaren negentig een strikter arbeidsmigratiebeleid werd ingevoerd. Arbeiders van buiten de EU moesten aan verschillende voorwaarden doen om zich in Nederland te vestigen en wanneer hun contract afgelopen was of zij arbeidsongeschikt werden verklaard, moesten zij weer terug naar het land van herkomst. Sinds 2003 werden er ook striktere regels ingevoerd ten opzichte van gezinsmigratie, wat tot dan toe de grootste groep migranten was. De leeftijd werd van 18 naar 21 verhoogt, er waren hogere kosten aan verbonden en er moest voldaan worden aan een inburgeringscursus.¹³³ Toch bleef gezinsmigratie

¹³⁰ Nota ‘Breed Initiatief Maatschappelijke Binding’, Ministerie voor Vreemdelingenzaken en Integratie (16 maart 2005).

¹³¹ Nota ‘Breed Initiatief Maatschappelijke Binding’, Ministerie voor Vreemdelingenzaken en Integratie (16 maart 2005).

¹³² Rapport ‘Staat van Rotterdam’, Centrum voor Onderzoek en Statistiek in opdracht van de Bestuursdienst van de gemeente Rotterdam.

¹³³ Minderhoud, P., ‘Het Migratiebeleid’, Grenzeloze Solidariteit, H. Entzinger en J. van der Meer (red.), (januari 2004).

het grootste motief om naar Rotterdam te verhuizen en groeide tussen 1995 en 2005 met name de Turkse en Marokkaanse gemeenschap.¹³⁴

4.3 Het Rotterdamse gemeentelijke sportbeleid

Op 14 juni 2000 tekende de dienst Sport en Recreatie de diversiteitsverklaring, opgezet door de Rotterdamse gemeenteraad. Door het tekenen van deze verklaring, zette de dienst zich in om vorm en inhoud te geven aan het diversiteitsbeleid. In 2002 werd hier een rapport over geschreven wat het beleid zou bepalen voor de aankomende zes jaar.¹³⁵

Binnen dit vernieuwde diversiteitsbeleid werden er meerdere projecten gestart. Deze hadden allen verschillende doelgroepen en doeleindes. Alhoewel er speciale projecten waren, gericht op specifieke doelgroepen, bleven deze doelgroepen wel hetzelfde als in het beleid van de jaren negentig. De dienst Sport en Recreatie hield vast aan de doelgroepen ouderen, vrouwen, gehandicapten en minderheden en zoals ook in het beleid van de jaren negentig, liet de dienst de organisatie van projecten en activiteiten over aan de deelgemeenten zelf. Doormiddel van het project 'Kansen voor Sport' liet de dienst wel zien dat er behoefte was aan sportverenigingen en sportieve initiatieven op buurtniveau, zoals ook landelijk dat was aangegeven in het nationale beleid. Met dit project wilde de dienst voor Sport en Recreatie geld subsidiëren voor professionele ondersteuning en faciliteiten.¹³⁶ Kansen voor Sport werd tot een fonds gemaakt, waaraan verschillende organisaties geld konden geven. Deelgemeenten, wijken, buurten, sportverenigingen of andere groepen konden zelf geld aanvragen voor een eigen georganiseerde sportactiviteit. Het fonds vond het belangrijk dat in dit proces, niemand werd buitengesloten. Iedereen kon aanspraak maken op het geld, als zij maar een goede sportieve activiteit in gedachte hadden die de beoogde doelgroepen bij de maatschappij konden betrekken. Etnische minderheden probeerde het fonds te bereiken door onder andere een Turkse consulent aan te stellen. Deze consulent ging op bezoek bij minderheden verenigingen en instellingen om persoonlijk voorlichting over de mogelijkheden te geven en hulp te bieden bij subsidie aanvragen.

Belangrijk was dat het fonds goed voorlichting gaf. Dit deden zij bijvoorbeeld door eens Turkse consulent aan te stellen, om minderheden verenigingen en instellingen persoonlijk te benaderen om

¹³⁴ Rapport 'Staat van Rotterdam', Centrum voor Onderzoek en Statistiek in opdracht van de Bestuursdienst van de gemeente Rotterdam.

¹³⁵ Rapport 'Diversiteitbeleid. Inventarisatie diversiteitbeleid Sport en Recreatie 2001', Sport en Recreatie, Bureau Onderzoek, (2002).

¹³⁶ Ibidem.

voorlichting te geven en hulp te bieden bij het indienen van aanvragen.¹³⁷ Het was namelijk juist die groep, die moeilijk te bereiken was.

Ook de invoering van 'De Sportpas' moest zorgen voor meer betrokkenheid van de doelgroepen die lastig te bereiken waren. Het project was al eerder gestart in 1998, maar werd in 2002 op basis van een collegebesluit stadsbreed ingevoerd voor kinderen van 6 tot 16 jaar. De Sportpas moest beweging onder jongeren stimuleren en had als aanleiding bewegingsarmoede onder de jeugd. Dit bleef de basis van de Sportpas, maar waar eerst centraal stond dat jongeren meer moesten bewegen, werd in 2002 ook de doorstroming naar sportverenigingen belangrijker. Waar bij Kansen voor sport de verantwoordelijkheid voor eigen organisatie lag met hulp van gelden uit de overheid, werd in 2002 door middel van de Sportpas, aansluiting bij organisaties meer van belang. De gehele jeugd werd er in meegenomen, bepaalde doelgroepen werden voor een groot deel losgelaten. Het was de sportvereniging die tot sociale cohesie zou leiden en waar elke groep baat bij zou hebben.¹³⁸ Het BSP en de welzijnsnota van 1999 kwamen in de Sportpas naar voren.

In navolging van de Sportpas werd ook de stichting 'Rotterdam Sportsupport' opgericht en ging deze stichting officieel van start aan het begin van 2003. Hiermee werd in Rotterdam het startsein gegeven om de sportvereniging weer nieuw leven in te blazen. Hoewel er in de oprichting gesproken werd over de positieve sociale aspecten van het verenigingsleven, werden er geen groepen gespecificeerd waar de nadruk op zou moeten worden gelegd.¹³⁹ Het was eigenlijk een voorloper op het beleid van de rijksoverheid in 2005, de vereniging als contactpunt tussen mensen onderling. Het enige verschil was dat in de jaren hierop volgend, minderheden wel weer een belangrijke rol gingen spelen als groep waar de focus op werd gelegd.

In het onderzoek van Van der Meulen en Ultee bleek dat in 1997 in Nederland 31.000 sportverenigingen waren, waarvan 128 etnische sportverenigingen. Dit betekende dat er maar bij twee procent van alle sportverenigingen in Nederland sprake was van etnische zelforganisatie.¹⁴⁰ In het jubileummagazine van Rotterdams Sportsupport in 2013, vertelt de eerste directeur van de stichting Ed Goverde over het belang van Sportsupport voor de verenigingen in de tijd van de oprichting. Het was volgens Goverde vooral de jeugd die de weg naar de verenigingen niet kon vinden en de krimp van het vrijwilligersbestand binnen verenigingen.¹⁴¹ Ook in het

¹³⁷ Rapport 'Diversiteitbeleid. Inventarisatie diversiteitbeleid Sport en Recreatie 2001', Sport en Recreatie, Bureau Onderzoek, (2002).

¹³⁸ Ibidem.

¹³⁹ Tienpuntenplan 'Rotterdam Sportstad 2006-2010, Sport en Recreatie Rotterdam, (2006).

¹⁴⁰ Van der Meulen, R. en Ultee, W., 'Overbrugger of onderscheider? Hoe frequent ontstaat interetnisch contact via het sportverenigingsleven in Nederland?', Tijdschrift voor Sociologie (2006), Vol. 27:2:109-130.

¹⁴¹ Jubileummagazine Rotterdam Sportsupport, Rotterdam Sportsupport (17 april 2013).

Tienpuntenplan van de gemeente Rotterdam in 2006 werd hier melding van gemaakt. Deze afname werd in het plan vooral geweten aan de ‘verkleuring’ van de Rotterdamse bevolking. Verenigingen hadden daarom behoefte aan een impuls op het gebied van vrijwilligersbeleid en integratie, aldus het rapport.¹⁴² De invloed van etnische minderheden op het teruglopen van vrijwilligers kon volgens een onderzoek, uitgevoerd in opdracht van het VWS, worden geweten aan dat etnische minderheden minder bekend waren met het fenomeen vrijwilligerswerk. Uit het onderzoek bleek dat de tweede generatie al meer bereidheid toonde om vrijwilligerswerk te doen. Aansluiten bij een vereniging zou deze bereidheid versterken.¹⁴³

Rotterdam Sportsupport zette in samenwerking met welzijnsorganisatie SONOR het project Penalty op. Dit project moest ervoor zorgen dat door middel van het welzijnswerk wat SONOR deed bij etnische minderheden, betrokkenheid werd gecreëerd bij ouders voor organisaties van sport- en recreatieactiviteiten in de buurt. Dit project, waarover de precieze inhoud niet veel te vinden is, werd opgezet na aanleiding van de nota ‘Tijd voor Sport’ van het VWS in 2005.¹⁴⁴ Dit staat nogmaals benadrukt in het Tienpuntenplan.

‘De overheid stimuleert vooral die initiatieven die een bijdrage leveren aan een vermindering van de inactiviteit en een bevordering van de integratie.’¹⁴⁵

De omslag in het beleid van de rijksoverheid in 2005 was hier dus duidelijk aanwezig. Hoewel tussen 2000 en 2005 de focus op doelgroepen verslapte en het beleid meer werd toegespitst op iedereen, werd in 2005 juist de groep van etnische minderheden weer een centraal argument in het beleid. Ook Rotterdam volgde dit op, dit omdat dit ook van de gemeente gevraagd werd. Projecten waarin etnische minderheden en integratie centraal stonden, bleken te worden gestimuleerd. Het was dus niet uit het niets dat Rotterdam zich weer op deze groep ging richten.

Door het sportbeleid wat Rotterdam de jaren daarvoor aanhield, werd de stad verkozen als ‘European Capital of Sport’ in 2005. De verkiezing, die door het Europees Parlement werd ondersteund, won Rotterdam door een sterk op de praktijk gericht beleidsprogramma. Het NOC*NSF¹⁴⁶ stelde na de overwinning, vijf thema’s centraal. Deze onder het motto ‘Elke gemeente kan een sportstad zijn’. Sportaccommodaties moesten goed bereikbaar zijn, multifunctioneel en er moest voldoende ruimte zijn voor sport in elke buurt. Daarnaast moesten sportverenigingen sterker

¹⁴² Tienpuntenplan ‘Rotterdam Sportstad 2006-2010, Sport en Recreatie Rotterdam, (2006).

¹⁴³ Rapport ‘Allochtonen en Vrijwilligerswerk’, Regioplan Beleidsonderzoek in opdracht van Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, (januari 2005).

¹⁴⁴ Tienpuntenplan ‘Rotterdam Sportstad 2006-2010, Sport en Recreatie Rotterdam, (2006).

¹⁴⁵ Ibidem.

¹⁴⁶ Staat voor: Nederlands Olympisch Comité en de Nederlandse Sport Federatie. De organisaties zijn gefuseerd in 1993.

en professioneler gemaakt worden en als partners worden beschouwd. Het derde thema was zorgen dat sport actieve scholen gingen samenwerken. Het vierde thema was de sportvereniging terugbrengen naar de wijk ter ondersteuning van integratie en sociale cohesie. Het laatste thema was dat de kans moest worden geboden aan sporters om zich te ontplooien. Topclubs moesten trainingsaccomodaties krijgen en topsporters konden worden gebruikt bij beweging stimulering en om de te promoten.¹⁴⁷.

Het vierde thema, de sportvereniging terugbrengen naar de wijk ter ondersteuning van integratie en sociale cohesie, werd na het sportjaar doorgezet. In 2006 werd door Rotterdam Sportsupport de schoolsportvereniging (SSV) ingericht. De SSV werd opgezet omdat bleek dat in sommige Rotterdamse wijken weinig of geen sportverenigingen waren. Kinderen konden moeilijk de weg vinden naar de georganiseerde sport. Middels de SSV zou integratie en sociale cohesie worden bevorderd.¹⁴⁸ In een onderzoek van Van der Meulen, wordt er gekeken naar de invloed van sportverenigingen op het contact tussen meerderheid en etnische minderheden. De vraag die Van der Meulen stelt: zijn ooit-leden meer dan wel minder verbonden dan nooit-leden? Uit zijn onderzoek blijkt dat ooit-leden niet alleen vaker dan nooit-leden een kennis hebben met andere etnische achtergrond, maar ook vaker vertrouwen hebben in etnische minderheden. Sporten met medeleden zou de etnische afstand verkleinen. Hierbij is er geen verschil tussen teamsport of solosport.¹⁴⁹ Integratie en sociale cohesie stonden ook centraal in het nationaal beleid, maar het was vooral de binding en de betrokkenheid in de wijk wat belangrijk werd geacht. Het zou leiden tot betere integratie, doordat men met elkaar in aanraking kwam. De SSV had precies datzelfde voor ogen.

De SSV ging uit van regulier sporten op school, met steun van een reguliere sportvereniging. Leerlingen konden direct na schooltijd in de buurt van de school sporten. Zij kregen les van clubtrainers, werden lid van de sportvereniging en speelde uiteindelijk mee in de reguliere competitie, terwijl de training locatie in de wijk bleef. Alle trainingen vonden plaats op school, in een gymzaal, op het schoolplein of in de buurt. Aangeboden sporten waren afhankelijk van de vraag van de leerlingen en het aanbod van sportverenigingen.¹⁵⁰ De SSV kreeg financiële ondersteuning van de deelgemeenten en de centrale stad. Daarnaast was er voor kinderen met een lage economische status het Jeugdsportfonds ingericht. De voorloper van dit fonds was Kansen voor Sport, maar de

¹⁴⁷ 'Rotterdam: 'Sport is voor elke gemeente goud waard', *Volkskrant*, 13 oktober 2005.

¹⁴⁸ Rapport 'Veilig sporten in de buurt. Vier jaar onderzoek naar schoolsportverenigingen in Rotterdam', Verwey-Jonkers Instituut, (september 2011).

¹⁴⁹ Van der Meulen, R., 'Alle Menschen werden Brüder Lidmaatschap van sportverenigingen, vriendschappen, kennissenkringen, en interetnisch vertrouwen', *Mens & Maatschappij* (2007), Vol. 82: 152-176.

¹⁵⁰ Rapport 'Sportief in de buurt! De schoolsportvereniging: nulmeting onder kinderen, ouders, trainers en leerkrachten', Verwey-Jonkers Instituut, (oktober 2008).

naam werd in 2006 veranderd. Dit fonds betaalde het lidmaatschap voor kinderen waarvan de ouders dat niet konden betalen. Het fonds ontving geld van de centrale gemeente en Rotterdam Topsport.¹⁵¹

Rotterdam Topsport werd in 1990 opgericht om Rotterdam neer te zetten als belangrijke sportstad. Het organiseerde topsportevenementen, het realiseren van topsport accommodaties, maar ook ondersteunde het topsportverenigingen. Deze verenigingen kregen ook een maatschappelijke taak toebedeeld rond 2006. Zo gingen drie betaalde voetbalclubs Feyenoord, Excelsior en Sparta Rotterdam samenwerken met Rotterdam Sportsupport. Feyenoord adopteerde bijvoorbeeld schoolsportverenigingen. Via de faam en status van Feyenoord probeerde Rotterdam Sportsupport aandacht te generen voor de sportschoolverenigingen. Zo werden er bekende voetballers ambassadeurs van het project 'Scoren op Zuid'. Dit waren voetbaltrainingen die werden gegeven via de SSV en waar twee bekende voetballers gasttrainingen kwamen geven. Ook kregen de kinderen een rondleiding door voetbalstadion De Kuip, het stadion van Feyenoord. Daarnaast ontwikkelde zich een traditie waarin opkomende talenten die werden ontdekt tijdens de trainingen van de SSV's, de kans kregen om tegen elkaar te spelen in het stadion, voor de wedstrijd van de voetbalclub zelf. Daarna liepen de kinderen met de spelers het veld op. Dit deed niet alleen Feyenoord, ook Excelsior en Sparta organiseerde deze wedstrijden.¹⁵² Kinderen zouden hierdoor gestimuleerd worden om te gaan sporten, doordat zij werden begeleid door sporters waar zij zelf tegenop keken. Maar ook zouden topsportverenigingen door dit soort samenwerkingen nieuw talent kunnen ontdekken.¹⁵³

De SSV was vooral gericht op wijken waar etnische minderheden woonde, omdat hier minder sportverenigingen zaten en de drempel om lid te worden bij een sportvereniging vaak te hoog was. Het lidmaatschap bij de SSV was dan ook populairder onder jeugdige minderheden.¹⁵⁴ De SSV zorgde ervoor dat in buurten verschillende accommodaties werden gecreëerd om te kunnen sporten. Dit verschilden van grasvelden met voetbaldoelen, tot gymlokalen. In een onderzoek uitgevoerd in 2011 in de wijken Afrikaanderwijk, Katendrecht, Beverwaard, Pendrecht, Schiedamschenhoek en Lombardijen, werd er positief gesproken over de SSV en de invloed op de sociale cohesie in de wijk. Zo merkte ouders meer contact met kinderen in de buurt en hadden kinderen aangesloten bij SSV over het algemeen meer vriendjes. Maar de contacten waren wel zwak, het bleef binnen de vereniging en vaak niet

¹⁵¹ Rapport 'Veilig sporten in de buurt. Vier jaar onderzoek naar schoolsportverenigingen in Rotterdam', Verwey-Jonkers Instituut, (september 2011).

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ Ibidem.

¹⁵⁴ Ibidem.

daarbuiten.¹⁵⁵ De SSV kon dus niet voldoen aan het nationaal beleid die in sport en sportverenigingen de hoop zag als middel voor het wegnemen van vooroordelen over culturele verschillen en belemmeringen om elkaar te ontmoeten. Hoewel er wel contact werd gemaakt, bleef er toch een scheiding bestaan tussen de verschillende wijkbewoners. Hoewel hier geen cijfers over zijn, is de kans groot dat zoals in de jaren daarvoor, men graag bij de mensen bleven die dezelfde soort achtergrond deelde. Er werd misschien wel met elkaar gesproken, maar of culturele vooroordelen inderdaad weg genomen waren, daar is geen bewijs voor. Belemmeringen om elkaar te ontmoeten bleek in zekere zin aan de orde, alhoewel de SSV voornamelijk actief was in wijken waren meer etnische minderheden woonde. Het was dan ook op hen gericht. Ontmoetingen tussen kinderen met een Nederlandse afkomst en kinderen met niet-Westerse achtergrond, wat het beleid toch meer voor ogen had, bleven in Rotterdam naar alle waarschijnlijkheid schaars.

In het Tienpuntenplan van het sportbeleid van 2006 tot 2010 bleven sportverenigingen een belangrijke rol spelen wanneer het ging om integratie. Vrijwilligerswerk moest worden bevorderd, met een nadruk op etnische minderheden. Ook bleven verenigingen in de wijken een belangrijke rol spelen om de sociale cohesie te bevorderen.¹⁵⁶

4.4 Concluderende opmerkingen

Het Rotterdamse beleid volgde in de eerste tien jaar van de nieuwe eeuw het nationale beleid. Begin 2000 werkte het beleid van de jaren negentig verder door, waarin er sprake was van zekere achterstandsgroepen die als prioriteit diende. Deelgemeenten hielden de verantwoordelijkheid over hun sportbeleid, als zij maar voldeden aan het in belang stellen van deze groepen.

Het contrast tussen 2002 en 2005 is dan ook groot. Waarin 2002 nog gesproken werd over het in stand houden van minderheden sportorganisaties, omdat doorgroei daarbinnen ook van belang werd geacht, werd er in 2005 een beleid ontwikkelt waarin juist iedereen met elkaar in contact moest komen. De nadruk werd gelegd op de etnische minderheden, die binnen het nieuwe sportbeleid van de VWS toch werden geacht om zich sociaal te integreren door middel van sport. Hoewel er misschien gesproken werd over wederzijds wegnemen van culturele vooroordelen en het wegnemen van belemmeringen om elkaar te ontmoeten, is alles op de etnische minderheden gericht. Het waren de minderheden die zich moesten aansluiten bij organisaties om de sociale cohesie in de buurt te verbeteren. Als we kijken naar de theorie van Houtkamp dan zien we hier

¹⁵⁵ Ibidem.

¹⁵⁶ Tienpuntenplan 'Rotterdam Sportstad 2006-2010, Sport en Recreatie Rotterdam, (2006).

deels zijn concept van assimilatie in terug. Al werd er van de minderheid niet gevraagd hun identiteit te verliezen, het was wel deze groep die zich moest aanpassen aan de overheersende cultuur. Dit is ook duidelijk te zien in het beleid wat Rotterdam voerde.

Rotterdam Sportsupport en de SSV richtte zich voor een groot deel op de wijken en buurten waar etnische minderheden zich concentreerde. Het was voornamelijk aan hen om via deze organisaties het contact met de andere buurtbewoners of de wijk te bevorderen, zij moesten volgens het beleid gestimuleerd worden om de sport op te pakken en daarmee ook gelijk onderdeel te zijn van het integratieve aspect van het beleid. Het beeld wat Roggeband en Verloo in hun onderzoek schetsen komt hier ook duidelijk naar voren. Hoewel er in het Rotterdamse beleid niet gesproken werd over het overnemen van de heersende cultuur, vindt volgens Gordon structurele assimilatie plaats wanneer migranten en hun nageslacht in sociale groepen en organisaties in het algemene civiele leven van de ontvangende maatschappij binnenkomen. Doordat rond 2005 het idee van de eigen minderhedenorganisatie vervaagt en minderheden gestimuleerd worden om zich verder aan te sluiten bij bestaande verenigingen, met het doel om integratie te bevorderen, kan er gezegd worden dat de gemeente Rotterdam er een assimilerend sportbeleid op na hield.

Conclusie

Als we kijken naar de vraag die in dit onderzoek gesteld wordt, dan kan hier snel antwoord op gegeven worden. De vraag: *in hoeverre heeft de verandering van een multiculturalistisch beleid naar een assimilatiebeleid van de Nederlandse regering, invloed gehad op het Rotterdamse sportbeleid ten opzichte van minderheden van 1980 tot 2010?*

Door het gehele onderzoek is duidelijk geworden dat het nationale beleid en het gemeentelijk sportbeleid van Rotterdam, nauw verweven waren. In de jaren tachtig werd sport in Nederland steeds meer gezien als een middel om integratie te bevorderen. De grote komst van arbeidsmigranten in de jaren zestig en zeventig, en in de jaren tachtig de gezinsmigratie, zorgde ervoor dat het beleid zich ging inrichten op het permanente verblijf van deze nieuwkomers. Sport was een laagdrempelig middel waarmee gemakkelijk sociale contacten zouden kunnen worden gelegd. In de jaren tachtig lag de focus op het cultuurbehoud van deze minderheden, waarin zij door middel van sport in eigen omgeving zich konden ontwikkelen, in de hoop dat dit later zou uitgroeien tot meer contact met de meerderheid. Joppkes idee van multiculturalisme past dan ook volledig in dit beleid. De eigen identiteit en cultuur van de minderheid werd door de meerderheid erkent en er werd geprobeerd deze minderheid gelijk te trekken aan de heersende cultuur. In Rotterdam was dit terug te zien in de stimulans vanuit de gemeente voor minderheden organisaties, hoewel deze vaak niet door de minderheden zelf werd georganiseerd. Hierdoor bleven minderheden binnen hun eigen kringen sporten, waardoor er een zekere verzuiling optrad.

In de jaren negentig bleef deze verzuiling bestaan, maar was het idee van cultuurbehoud niet meer aanwezig. Minderheden werden in prioriteitsgroepen geplaatst, wat uiteindelijk betekende dat minderheden werden gezien als een achterstandsgroep. Stimulans kwam vanuit de overheid, die erop toezag dat de lokale overheden een sportbeleid ontwikkelde voor deze prioriteitsgroepen. In Rotterdam werd de verantwoordelijkheid gelegd bij de deelgemeenten. Deelgemeenten konden subsidie krijgen voor sportactiviteiten wanneer deze gericht waren op achterstandsgroepen. Sport bleef een belangrijk middel om integratie teweeg te brengen maar wel alleen vanuit de achterstandsgroepen. Minderheden bleven hierdoor binnen hun eigen zuil sporten, maar het culturele aspect verdween. Zo organiseerde buurthuizen trajecten om werklozen jongeren, en dan voornamelijk jongeren met een andere etnische achtergrond, via sport aan het werk te krijgen. Zo zouden zij uiteindelijk weer beter integreren in de samenleving. Berry koppelt dit aan het verliezen van de eigen cultuur wat vervlochten is met een voorkeur voor interactie met de dominante cultuur. Zover was het in deze jaren nog niet, maar de mogelijkheden vanuit de nationale overheid en de

gemeente Rotterdam om binnen het sportbeleid de eigen cultuur te behouden, werden steeds minder.

De grootste omslag in nationaal en gemeentelijk sportbeleid was rond 2005. Waarin 2002 nog gesproken werd over het in stand houden van minderheden sportorganisaties, omdat doorgroei daarbinnen ook van belang werd geacht, werd er in 2005 een beleid ontwikkelt waarin juist iedereen met elkaar in contact moest komen. De nadruk werd gelegd op de etnische minderheden, die binnen het nieuwe sportbeleid van de VWS toch werden geacht om zich sociaal te integreren door middel van sport. De verantwoordelijkheid voor het verbeteren van de sociale cohesie werd neergelegd bij de minderheden zelf. Hoewel er in het Rotterdamse beleid niet gesproken werd over het overnemen van de heersende cultuur, vindt volgens Gordon structurele assimilatie plaats wanneer migranten en hun nageslacht in sociale groepen en organisaties in het algemene civiele leven van de ontvangende maatschappij binnenvallen. Doordat er vanuit Rotterdam door middel van Rotterdam Sportsupport en de SSV, minderheden werden aangespoord om zich aan te sluiten bij Nederlandse sportorganisaties, want daar waren er nou eenmaal meer van, kan er gesproken worden van een assimilatief beleid.

Dat er weinig verschil zit tussen het nationale sportbeleid en het sportbeleid van Rotterdam, is aan de ene kant niet vreemd. De nationale overheid bepaalt de richtlijnen en lokale gemeenten vullen deze zelf verder in. Aan de andere kant is het toch opmerkelijk dat het Rotterdamse sportbeleid zo nauw verbonden is aan het nationale beleid. Rotterdam is een grote stad met vele verschillende etniciteiten, waardoor een algemeen beleid gericht op minderheden, voor de stad niet geheel zou passen. Voor verder onderzoek zou het goed zijn om te kijken wat de uitwerking van het nationaal beleid is op verschillende lokale overheden. Interessant is om te kijken hoe kleinere steden, in bijvoorbeeld het noorden en het zuiden van Nederland, zich verhouden tot de Randstad. Is een nationaal beleid wel overal toepasbaar of moeten lokale overheden het beleid zich meer eigen maken en op maat maken? Een mooie hypothese voor een volgend onderzoek.

Geraadpleegde literatuur

Primaire bronnen

'Beleids/werkplan 1993 Sportproject Lispunt', Stichting Welzijn Centrum Noord (1993).

Brochure 'Allochtonen en Sport', WVC, 1987.

Brochure 'Allochtonen en Sport', Landelijke Overgave Sportkonsulenten voor Allochtonen (1987).

Dossiernummer 070-3406382, Standpunt op het advies van de projectgroep herinrichting landelijk sportbeleid, Aan de voorzitter van de Tweede Kamer door drs. H. d'Ancona (2 december 1992).

'Jeugdparticipatie. Samenvatting van het rapport Jeugdparticipatie', Dienst Recreatie Rotterdam (oktober 1997).

'Jeugdparticipatie. Samenvatting van het rapport Jeugdparticipatie', Dienst Recreatie Rotterdam (september 1998).

Kamerstuk 28689 nr. 11, Tweede Kamer der Staten-Generaal (16-01-2004).

Kamerstuk 26632 nr. 1, Tweede Kamer der Staten-Generaal (28-06-1999).

Kamerstuk 25152 nr. 2, Tweede Kamer der Staten-Generaal (04-12-1996).

Kenmerk OCSR/300196, Standpunt minister inzake herinrichting landelijk sportbeleid, Aan de leden van de commissie voor recreatie, sport en toerisme door de secretaris van de commissie voor recreatie, sport en toerisme F. Th. De Graaf (6 januari 1993).

Kenmerk OCSR, Advies van de projectgroep herinrichting landelijk sportbeleid, Aan de leden van de vaster kamercommissie voor welzijn en cultuur door Vereniging van Nederlandse Gemeenten (6 januari 1993).

Kenmerk OCSR/300674 AB 93/22, Advies van de projectgroep herinrichting landelijk sportbeleid, Aan de leden van de vaster kamercommissie voor welzijn en cultuur door Vereniging van Nederlandse Gemeenten (26 januari 1993).

Nota 'Sportstimulering', Sport en Recreatie (oktober 1996).

Nota 'Breed Initiatief Maatschappelijke Binding', Ministerie voor Vreemdelingenzaken en Integratie (16 maart 2005).

'Notitie Sport en Recreatie', Deelgemeente Hillergersberg-Schiebroek (juni 1993).

Rapport 'Actieplan 1981-1982 sport en recreatie ten behoeve van migranten in Rotterdam', Dienst Sport en Recreatie Rotterdam en haar rechtsvoorgangers 1948-2005, (1981).

'Rapportage van twee jaren experimentele jaren. Sport bevordert integratie', Dienst Sport en Recreatie Rotterdam en haar rechtsvoorgangers 1948-2005.

Rapport 'Rapportage van twee jaren experimentele jaren. Sport bevordert integratie', Dienst Sport en Recreatie Rotterdam en haar rechtsvoorgangers 1948-2005.

Rapport 'Samenvattingen en besluiten', Stichting Rotterdamse Raad voor Sport en Recreatie Dienst Sport en Recreatie Rotterdam en haar rechtsvoorgangers 1948-2005, (22 februari, 1983).

Rapport 'Sport: vergroting positieve effecten door meer samenwerking', Dienst voor Sport en Recreatie (1993).

Rapportage Tussenstand breedtesportimpuls voor gemeenten en bonden in 2002. 1-meting evaluatieonderzoek breedtesportimpuls, Marktplan Adviesgroep B.V (2002).

Rapportage Integratiebeleid Etnische Minderheden 1999, Tweede Kamer der Staten Generaal (1999-2000).

Rapport 'Etnische tweedeling in sport', onderzoek in opdracht van NOC*NSF, (1999).

Rapportage 'Integratiebeleid Etnische Minderheden 1999', Tweede Kamer der Staten Generaal (1999-2000).

Rapport 'Staat van Rotterdam', Centrum voor Onderzoek en Statistiek in opdracht van de Bestuursdienst van de gemeente Rotterdam.

Rapport 'Allochtonen en Vrijwilligerswerk', Regioplan Beleidsonderzoek in opdracht van Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, (januari 2005).

'Rotterdam: 'Sport is voor elke gemeente goud waard', *Volkskrant*, 13 oktober 2005.

Rapport 'Veilig sporten in de buurt. Vier jaar onderzoek naar schoolsportverenigingen in Rotterdam', Verwey-Jonkers Instituut, (september 2011).

Rapport 'Diversiteitbeleid. Inventarisatie diversiteitbeleid Sport en Recreatie 2001', Sport en Recreatie, Bureau Onderzoek, (2002).

Rapport 'Sportief in de buurt! De schoolsportvereniging: nulmeting onder kinderen, ouders, trainers en leerkrachten', Verwey-Jonkers Instituut, (oktober 2008).

Rapport 'Veilig sporten in de buurt. Vier jaar onderzoek naar schoolsportverenigingen in Rotterdam', Verwey-Jonkers Instituut, (september 2011).

Sportstimuleringsbeleid in Rotterdam: deelgemeenten centraal, Dienst Recreatie Rotterdam (november 1996).

Subsidie-aanvraag sportproject 't Lispunt, Dienst Sport en Recreatie (1993).

Tienpuntenplan 'Rotterdam Sportstad 2006-2010, Sport en Recreatie Rotterdam, (2006).

Wet Tijdelijke stimuleringsregeling zelforganisaties minderheden, geraadpleegd:
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0013136/2001-12-14> op 6 juni 2019.

WRR, *Etnische minderheden*, (Staatsuitgeverij, 1979).

WRR, *Allochtonenbeleid*, (Staatsuitgeverij, 1989).

VWS, 1996, 15/28.

Secundaire literatuur

Agergaard, S. en Michelsen la Cour, A. 'Governing Integration Through Michelsen la Cour Sports. A case study of civil society involvement in welfare policy.' *Nordic Journal of Migration Research*, (2012) Vol. 2: 1:26-34.

Berry, J.W., 'Immigration, Acculturation and Adaption', *Applied psychology: an international review* (1997) Vol. 46:1:5-68.

Berry, J.W., Phiney, J.S., Sam, D.L and Vedder, P., 'Immigrant Youth: Acculturation, Identity and Adaption', *Applied psychology: an international review* (2006) Vol. 55:3: 303-332.

Bolt, G., 'Over spreidingsbeleid en drijfzand', *Migrantenstudies* (2004), Vol. 20:2: 60-73.

Bottenburg van, M., Elling, A., Hover, P., Brinkhof, S., Romijn, D., 'De maatschappelijke betekenis van topsport', Mulier Instituut, Departement voor Bestuurs- en Organisatiewetenschap (USBO) Universiteit Utrecht, (2011).

Deelen, I., Burgers, N., Jansen, M. en Koelemail, 'Sport in sociaalruimtelijk perspectief', *Agora* (2015), Vol. 1: 4-7.

Duyvendak, J.W., Krouwel, A., Boonstra, N., & Kraaijkamp, R., *Integratie door sport? Een onderzoek naar gemengde en ongemengde sportbeoefening van allochtonen en autochtonen*, (1998, Rotterdam).

Egeraat van, A., 'Lokaal minderhedenbeleid. Het ontstaan en de ontwikkeling van gemeentelijke bemoeienis met minderheden 1983-1992', *Sociaal Cultureel Planbureau* (1995).

Elling, A., Knop de, K. en Knoppers, A., 'The Social Integrative Meaning of Sport: A Critical and Comparative Analysis of Policy and Practice in the Netherlands', *Sociologie of Sport Journal*, (2001) Vol. 18:4:414-343.

Elling, A. 'We zijn vrienden in het veld'. Grenzen aan sociale binding en 'verbroedering' door sport', *Pedagogiek* (2005), Vol. 24:4:342-360.

Engbersen, G., Snel, E., Weltevrede, A., *Sociale herovering in Amsterdam en Rotterdam: Eén verhaal over twee Wijken*, (2005).

Engelen van, G., 'Sport als hefboom van verandering', *Lokaal Bestuur* (oktober 1992)

Fermin, A., 'Burgerschap en multiculturaliteit in het Nederlandse integratiebeleid', *Beleid & Maatschappij* (2009) Vol. 36:1: 12-26.

Gordon, M. M., *Assimilation in American life: The role of race, religion, and national origins*, (1964, Oxford).

Graça, A. A. Da, *Etnische zeflorganisaties in het integratieproces: een case study in de Kaapverdische gemeenschap in Rotterdam*, (Ridderker, 2010).

Henry, I., Mahfoud, A. en Aquilina D., *Transnational and Comparative Research in Sport: Globalisation, Governance and Sport Policy*, (2007, London).

Houtkamp, C., 'Beyond Assimilation and Integration: The Shift to 'National' and 'Transnational' Inclusion.' *Acta Universitatis Sapientiae: European and Regional Studies* (2015) 8.1: 73-87.

Joppke, C., 'The retreat of multiculturalism in the liberal state: theory and policy', *The British Journal of Sociology*, (2005) Vol. 55:2: 237-258.

Knoppers, A., 'Wat brengt sport teweeg?', Oratie (15 november 2016, Universiteit Utrecht).

Knoppers, A., & Bouman, Y. 'De trainer als cultuurdrager', J. Steenbergen, AJ Buisman, P. De Knop, JMH Lucassen (red.) *Waarden en Normen in de Sport. Analyse en beleidsperspectief*, (1998) 223-237.

Knoppers, A., Knop de, P., Elling A., 'The Social Integrative Meaning of Sport: A Critical and Comparative Analysis of Policy and Practice in the Netherlands', *Sociology of Sport Journal*, (2001) Vol. 18:4: 414-434.

Klopp, B., 'German Multiculturalism: Immigrant Integration and the Transformation of Citizenship', (2002, USA).

Krouwel, A., Boonstra, N., Duyvendak J.W. en Veldboer, L., 'A Good Sport? Research into the Capacity of Recreational Sport to Integrate Dutch Minorities', *International Review for the Sociology of Sport*, (2006) Vol. 41:2: 165-180.

Keuning, D. en Eppink, D.J., 'Management & Organisatie. Theorie en Toepassing', (2012, Groningen).

Langendijk, E. en Gugten van der, M., 'Sport en allochtonen: feiten, ontwikkelingen en beleid (1986-1995)', Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, (1996).

Meulen van der, R. en Ultee, W., 'Overbrugger of onderscheider? Hoe frequent ontstaat interetnisch contact via het sportverenigingsleven in Nederland?', *Tijdschrift voor Sociologie* (2006), Vol. 27:2:109-130.

Meulen van der, R., 'Alle Menschen werden Brüder Lidmaatschap van sportverenigingen, vriendschappen, kennissenkringen, en interetnisch vertrouwen', *Mens & Maatschappij* (2007), Vol. 82: 152-176.

Minderhoud, P., 'Het Migratiebeleid', Grenzeloze Solidariteit, H. Entzinger en J. van der Meer (red.), (januari 2004).

Nielsen, G., Hermansen, B., Bugge, A., Denkcer, M. en Andersen Bo, L., 'Daily physical activity and sports participation among children from ethnic minorities in Denmark', *European Journal of Sport Science* (2011), Vol. 13:3: 321-331.

Parekh, B., *Rethinking Multiculturalism. Cultural Diversity and Political Theory*, (2000, USA).

Perks, T., 'Does Sport Foster Social Capital? The Contribution of Sport to a Lifestyle of Community Participation', *Sociology of Sport Journal*, (2016) Vol. 24:4: 378-401.

Spaaij, R., 'Sport as a Vehicle for Social Mobility and Regulation of Disadvantaged Urban Youth: Lessons from Rotterdam', *International Review for the Sociology of Sport* (2009), Vol. 44:3-2: 247-264.

Rath, J., 'De tegenbedoelde effecten van de geleide integratie van 'etnische minderheden', *Beleid & Maatschappij* (1992) Vol. 5:252-265.

Roggeband, C. and Verloo, M. , 'Dutch Women are Liberated, Migrant Women are a Problem: The Evolution of Policy Frames on Gender and Migration in the Netherlands, 1995–2005.' *Social Policy & Administration*, (2007) Vol. 41: 271–288.

Saharso, S. en Scholten, P. 'De Integratie van 'Nieuwe Nederlanders': tussen nationaal beleid en lokale realiteit', *Bestuurswetenschappen*, (2010) Vol. 3: 105-116.

Scholten, P., 'Het nut van een WRR voor het integratiedebat', *Migrantenstudies* (2003) Vol. 3: 207-214.

Seippel, Ø. , 'Sport, Civil Society and Social Integration: The Case of Norwegian Voluntary Sport Organizations', *Journal of Civil Society*, (2006) Vol. 1:3:247-265.

Slack, T. en Parent, M.M., 'Understanding Sport Organizations: The Application of Organization Theory', (2006, USA).

Theeboom, M., 'De sociale waarde van sport. Alternatieven voor kansengroepen op lokaal vlak', A. De bisschop, W. DeVriendt, J. Kerremans, B. Rogé, T. Vandriessche, & I. Van de Walle (Eds.), *Zonder doel kan je niet scoren. Momenten met focus op sportparticipatie van kansengroepen. Momenten*, (2011) 10-15.

Vasta, E., 'From ethnic minorities to ethnic majority policy: Multiculturalism and the shift to assimilationism in the Netherlands', *Ethnic and Racial Studies*, (2007) Vol. 30:5: 713-740.

Veldboer, L. En Duyvendak, J.W., 'Wonen en integratiebeleid: een gemengd beeld', *Sociologische Gids* (2004), 51:1:36-52.

Walseth, K., 'Sport and belonging', *International Review for the Sociology of Sport* (2006), Vol. 41:3: 447-464.

Walseth, K. and Fasting, K. 'Sport as a Means of Integrating Minority Women', *Sport in Society* (2010), Vol 7:1:109-129.

Withol de Wenden, C., "Immigrants as Political Actors in France", *The Politics of Immigration in Western Europe*, (1994, Londen) Vol. 17:2: 91-109.

Geraadpleegde websites

Publiekszaken Rotterdam, geraadpleegd via www.stadsarchief.rotterdam.nl/bevolkingscijfers-van-rotterdam-vanaf-1868.

Ravensteyn-Kramer van, M., 'Allochtonenstop in Rotterdam', *Idee*. Geraadpleegd via http://pubnpp.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/tijdschriftartikel/Idee/2003/Id2003_5p03Ravesteyn/Idee_2003_05_p03_VanRavesteyn.pdf.

Gemeente Rotterdam Buurtmonitor, geraadpleegd via <https://rotterdam.buurtmonitor.nl/jive>.